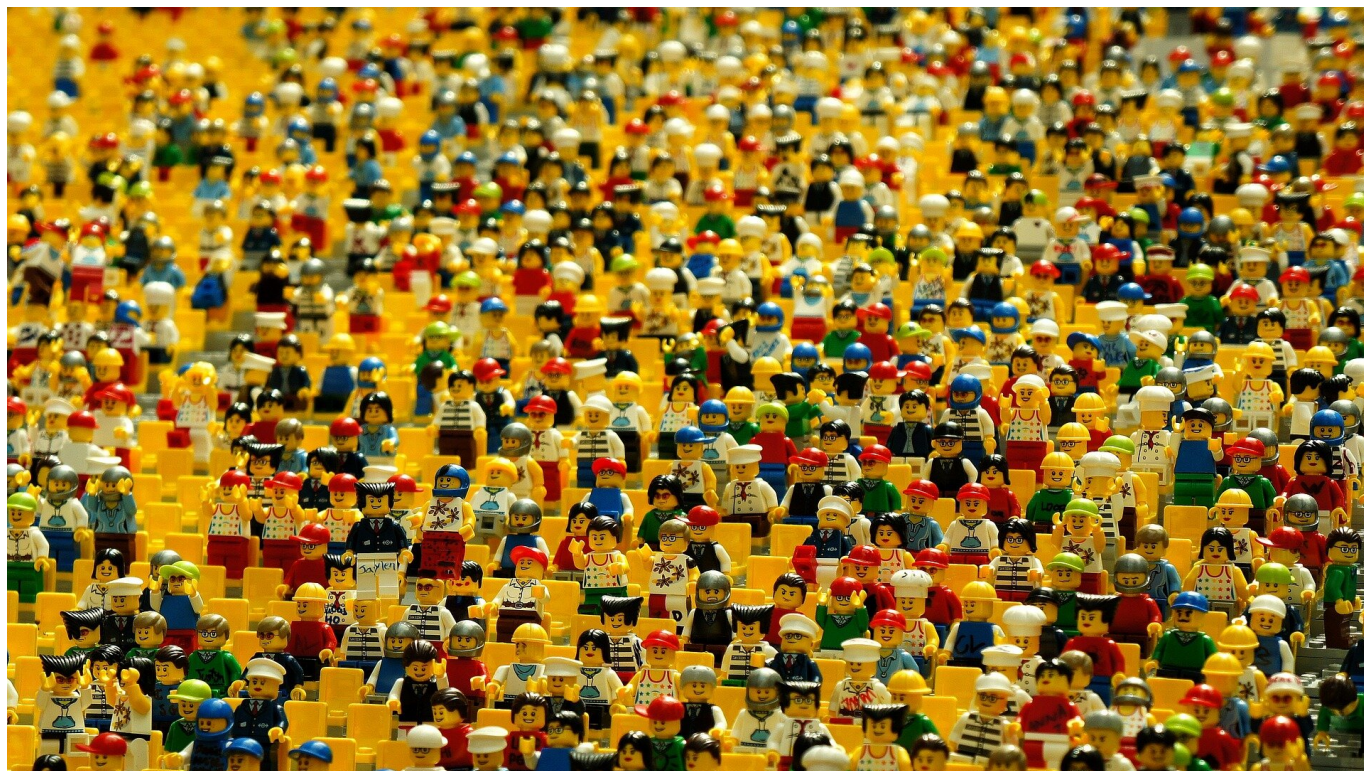

Rozmieszczenie ludności i struktura demograficzna Polski, migracje, urbanizacja – powtórzenie

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Grafika interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Rozmieszczenie ludności i struktura demograficzna Polski, migracje, urbanizacja – powtórzenie

Źródło: dostępny w internecie: obraz [Eak K.](#) z [Pixabay](#), domena publiczna.

Po zapoznaniu się ze szczegółowymi informacjami zawartymi w poszczególnych e-materiałach dotyczących ludności i urbanizacji w Polsce warto usystematyzować swoją wiedzę i umiejętności. Ten materiał jest podsumowaniem wiadomości dotyczących: rozmieszczenia, struktury demograficznej, struktury zatrudnienia, bezrobocia oraz przyrostu naturalnego, salda migracji i przyrostu rzeczywistego i ich przestrzennego zróżnicowania, a także współczesnych procesów urbanizacyjnych w Polsce.

Twoje cele

- Omówisz prawidłowości w zakresie rozmieszczenia ludności i wyjaśnisz przyczyny jego zróżnicowania.
- Przeanalizujesz strukturę demograficzną ludności Polski na podstawie danych liczbowych oraz piramidy wieku i płci.
- Przeanalizujesz na podstawie źródeł informacji geograficznej zmiany liczby ludności, przyrostu naturalnego i rzeczywistego ludności Polski oraz przedstawisz skutki współczesnych przemian demograficznych w Polsce dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju.
- Przeanalizujesz przestrzenne zróżnicowanie salda migracji w Polsce oraz podasz przyczyny migracji wewnętrznych i zewnętrznych, a także główne kierunki emigracji Polaków.

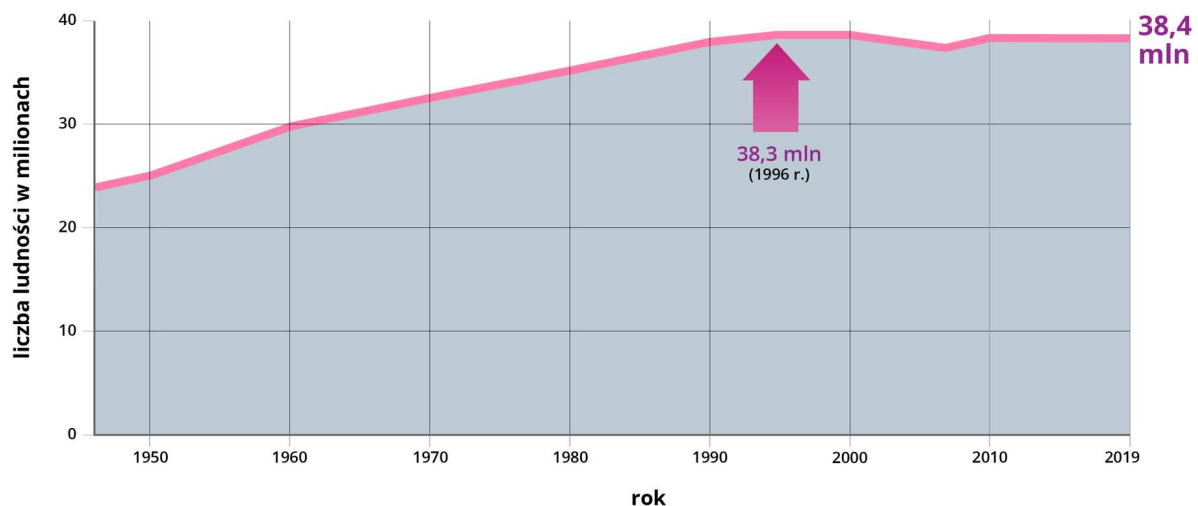
- Wyjaśnisz zmiany w strukturze zatrudnienia, podasz przyczyny bezrobocia i przeanalizujesz przestrzenne zróżnicowanie rynku pracy w Polsce.
- Wyjaśnisz zmiany procesów urbanizacyjnych i osadnictwa wiejskiego w Polsce, wiążąc je z przemianami społecznymi i gospodarczymi.

Przeczytaj

1. Liczba i rozmieszczenie ludności Polski

1.1. Liczba ludności Polski

Według danych GUS liczba ludności Polski w 2019 roku wynosiła **ponad 38 mln**. Pomijając obie wojny światowe, liczba ludności naszego kraju do końca XX w. wykazywała tendencję rosnącą. Na początku XXI w. odnotowano nieznaczną tendencję spadkową. W ostatnich latach utrzymuje się ona na podobnym poziomie.

Zmiany liczby ludności w Polsce

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych BDL GUS, licencja: CC BY-SA 3.0.

Sposób obliczania **wskaźnika dynamiki liczby ludności** został przedstawiony w [filmie](#) z tematu „[Wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności Polski](#)”.

1.2. Czym jest gęstość zaludnienia?

Wskaźnik gęstości zaludnienia (W_g) to stosunek liczby mieszkańców danego obszaru do powierzchni, którą ta ludność zamieszkuje. Podaje się go zwykle w osobach na 1 km². Na świecie wynosi on średnio 59 os./km², w Polsce zaś – 123 os./km². Często używa się także [wskaźnika fizjologicznej gęstości zaludnienia](#) (W_{fg}).

Wzór na gęstość zaludnienia: $W_g = L/P$

Wg – wskaźnik gęstości zaludnienia

L – liczba ludności w danym miejscu i okresie

P – powierzchnia obszaru w danym okresie

1.3. Czynniki wpływające na gęstość zaludnienia

Czynniki wpływające na gęstość zaludnienia

przyrodnicze

- rzeźba terenu (na obszarach o bardzo urozmaiconej rzeźbie terenu wskaźniki gęstości zaludnienia są niższe, natomiast na równinach, wyżynach, nizinach czy lekko falistych kotlinach – wyższe),
- gleby (żyzne gleby Kujaw, Równiny Wrocławskiej czy Wyżyny Lubelskiej sprzyjają lepszemu rozwojowi rolnictwa i większej koncentracji ludności),
- powierzchnie leśne (na obszarach o dużej lesistości, m.in. na pojezierzach, odnotowuje się niższe wskaźniki gęstości zaludnienia),
- występowanie jezior i obszarów podmokłych (bagienne obszary pojezierzy, Podlasia i Polesia są obszarami o mniejszej koncentracji ludności),
- występowanie surowców mineralnych;

pozaprzyrodnicze

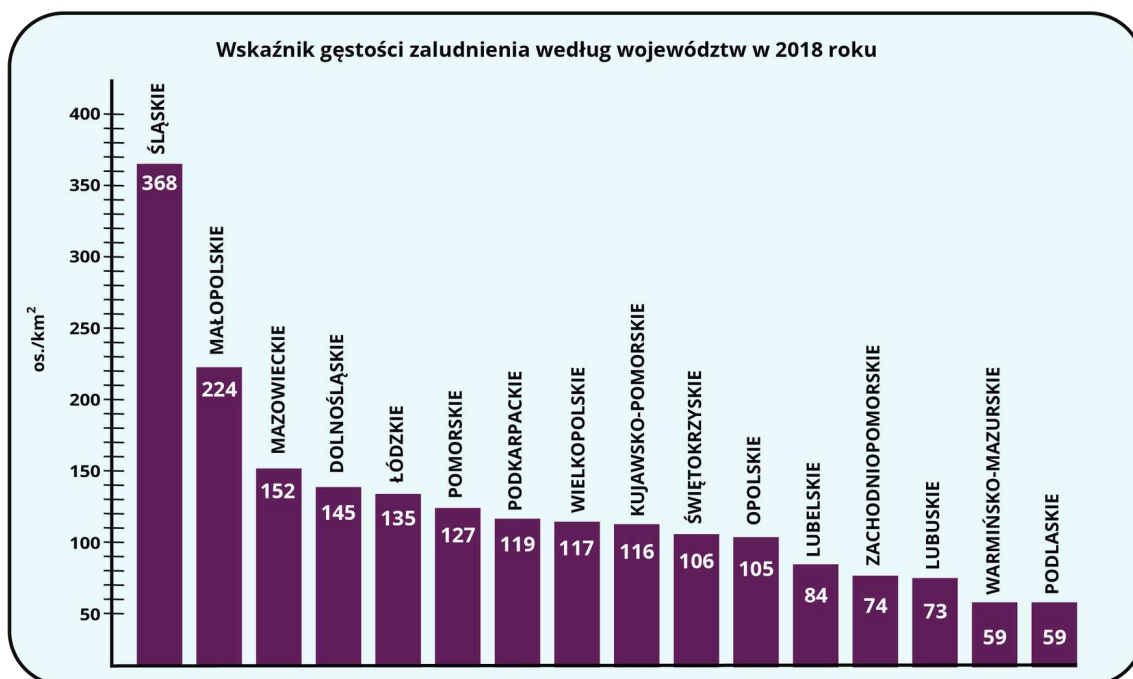
- rozwój przemysłu wydobywczego (w związku z występowaniem surowców mineralnych) i przetwórczego – dobrym przykładem takiego regionu jest Wyżyna Śląska, gdzie powstanie Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego (przede wszystkim na bazie złóż węgla kamiennego) zadecydowało o bardzo dużej koncentracji ludności,
- czynniki społeczno-gospodarcze: poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, poziom bezrobocia, możliwość podjęcia zatrudnienia, standard życia,
 - województwa: mazowieckie, śląskie, wielkopolskie, małopolskie i dolnośląskie przyciągają do siebie ludność z innych regionów ze względu na wysoki poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, niskie bezrobocie, większe możliwości podjęcia zatrudnienia i lepszy standard życia. Szczególnie gęsto zaludnione są aglomeracje w tych województwach, gdzie koncentruje się wiele obiektów usługowych: uczelnie wyższe, miejsca pracy, kina, teatry, kawiarnie itp.,
 - od zakończenia II wojny światowej do lat 90. XX w. ludność chętniej migrowała ze wsi do miast, co było związane z większym uprzemysłowieniem ośrodków miejskich, lepszymi warunkami życia i możliwością podjęcia pracy; obecnie, w wyniku dużego bezrobocia, wysokich kosztów utrzymania, hałasu i gorszej jakości środowiska naturalnego, obserwowany jest odpływ ludności z miast do strefy podmiejskiej; wiele dużych miast odnotowuje spadek gęstości zaludnienia na

korzyść otaczających je obszarów podmiejskich lub jeszcze większych ośrodków miejskich, takich jak Warszawa, Gdańsk, Poznań czy Wrocław. Szczególnie drastyczne spadki tego wskaźnika obserwuje się w centrum i na wschodzie kraju;

- czynnik historyczny:
 - w okresie zaborów na ziemiach leżących w granicach zaboru pruskiego ludność koncentrowała się głównie w miastach; przyczyną tego był silny wówczas rozwój przemysłu, zwłaszcza górnictwa i hutnictwa; w Galicji zaś większa gęstość zaludnienia miała miejsce na obszarach wiejskich, między innymi za sprawą uwłaszczenia chłopów,
 - w roku 1815 utworzono Królestwo Polskie, na terenie którego w Łodzi rozwinął się przemysł włókienniczy; spowodowało to wzrost gęstości zaludnienia w regionie łódzkim,
 - po II wojnie światowej w wyniku wytyczenia nowych granic kraju nastąpiło przesiedlenie Polaków ze wschodu na Ziemie Odzyskane; jednakże ze względu na dużą niechęć Polaków do migracji oraz niepewność dalszego losu przyrost liczby ludności na tych nowo przyłączonych obszarach był nieduży.

1.4. Przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika gęstości zaludnienia w Polsce i jego przyczyny

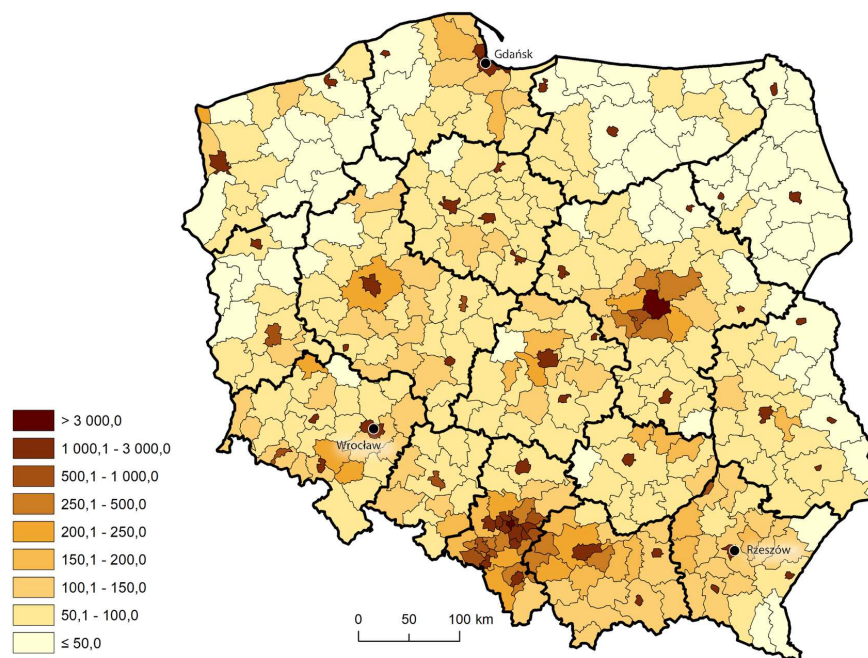
Jak już wspomniano, **wskaźnik gęstości zaludnienia w Polsce wynosi 123 osoby/km²**: od 59 os./km² w województwach podlaskim i warmińsko-mazurskim do 368 os./km² w województwie śląskim. W układzie powiatów najmniejszą wartością wskaźnika odznacza się powiat bieszczadzki (49 os./km²), a największą – miasto Świętochłowice (3 757 os./km²).

Wskaźnik gęstości zaludnienia według województw w 2018 roku

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych BDL GUS, licencja: CC BY-SA 3.0.

Wyżej opisane czynniki doprowadziły do tego, że przestrzenne zróżnicowanie koncentracji ludności w Polsce przybiera **kształt trójkąta** o wierzchołku w Trójmieście i podstawie rozciągającej się mniej więcej od Wrocławia do Rzeszowa ze znaczenie podwyższonymi wartościami wskaźnika gęstości zaludnienia w dużych miastach i strefach podmiejskich.

Gęstość zaludnienia Polski w podziale na powiaty

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych BDL GUS, licencja: CC BY-SA 3.0.

Obszary w Polsce o dużej gęstości zaludnienia

Obszary	Przyczyny
Aglomeracja warszawska	Wysoka gęstość zaludnienia Warszawy jest wynikiem miejsko-przemysłowego charakteru aglomeracji i dużej liczby miejsc pracy, natomiast powiaty z nią sąsiadujące, gdzie ceny ziemi i mieszkań są niższe, pełnią funkcję „sypialni” osób pracujących i uczących się w stolicy.
Konurbacja górnośląska	Wysoka gęstość zaludnienia aglomeracji górnośląskiej jest wynikiem rozwoju pracochłonnego przemysłu opartego na wydobywaniu i przetwarzaniu surowców mineralnych.
Konurbacja trójmiejska	Wysoka gęstość zaludnienia w rejonie Trójmiasta jest wynikiem rozwoju niegdyś przemysłu stoczniowego, natomiast tereny podmiejskie są atrakcyjne z powodu ich położenia, cen działek, wysokiego standardu życia i rozwoju sektora usługowego.

Aglomeracja krakowska	Wysoka gęstość zaludnienia w rejonie Krakowa jest wynikiem rozwoju przemysłu hutniczego w okresie socjalistycznym. Ponadto atrakcyjność terenu związana jest z dużą liczbą miejsc pracy i szeroką ofertą usługową (szkolnictwo wyższe, turystyka itd.). Ludność coraz chętniej przenosi się na tereny podmiejskie.
Południowa część Polski	Wysoka gęstość zaludnienia na południu jest wynikiem wczesnego uwłaszczenia chłopów. Wpłynęło to na rozdrobnienie gospodarstw rolnych i koncentrację ludności na obszarach wiejskich.
Aglomeracja poznańska	Wysoka gęstość zaludnienia aglomeracji poznańskiej jest wynikiem dużej liczby miejsc pracy, rozwoju usług i wysokiego standardu życia. Obserwuje się tam również zjawisko suburbanizacji.
Wrocław i okolice	Wysoka gęstość zaludnienia Wrocławia i okolic jest wynikiem napływu kapitału, dużej liczby miejsc pracy, lepszych perspektyw dla ludności z obszarów peryferyjnych, a także dobrych warunków dla rozwoju rolnictwa.

Obszary w Polsce o małej gęstości zaludnienia

Obszary	Przyczyny
Wschodnia część Polski	Niska gęstość zaludnienia tzw. ściany wschodniej jest wynikiem emigracji stamtąd ludzi młodych, szczególnie kobiet do dużych miast. Niski poziom rozwoju, słabe warunki dla rozwoju rolnictwa i niski jego poziom, a także występowanie obszarów podmokłych wpływają na pogłębianie się tego zjawiska. Ponadto brak surowców mineralnych nie generuje rozwoju przemysłu.
Pogranicze województwa mazowieckiego i warmińsko-mazurskiego	Niska gęstość zaludnienia pogranicza województwa mazowieckiego i warmińsko-mazurskiego jest wynikiem z jednej strony czynnika historycznego – dotyczy on części północnej obszaru (Ziemie Odzyskane były niechętnie zasiedlane), a z drugiej – czynników przyrodniczych (duża lesistość, piaszczyste gleby, dość duże zabagnienie, brak surowców mineralnych, urozmaicona rzeźba terenu). Czynniki te nie sprzyjają rozwojowi ani rolnictwa, ani przemysłu.
Pojezierze Drawskie i Wałeckie	Niska gęstość zaludnienia Pojezierza Drawskiego i Wałeckiego jest wynikiem z jednej strony czynnika historycznego (Ziemie Odzyskane były niechętnie zasiedlane), a z drugiej – czynników przyrodniczych (duża lesistość, piaszczyste gleby, urozmaicona rzeźba terenu).

Ziemia Lubuska	Niska gęstość zaludnienia Ziemi Lubuskiej jest wynikiem z jednej strony czynnika historycznego (Ziemie Odzyskane były niechętnie zasiedlane), a z drugiej – czynników przyrodniczych (duża lesistość, piaszczyste gleby), które nie sprzyjają rozwojowi rolnictwa.
Bieszczady	Niska gęstość zaludnienia w Bieszczadach jest wynikiem z jednej strony czynnika historycznego (przesiedlenia ludności w ramach akcji „Wisła” oraz walk z bojówkami UPA), a z drugiej – czynników przyrodniczych (duża lesistość, słabe gleby, brak surowców mineralnych), które nie sprzyjają rozwojowi rolnictwa.

1.5. Skutki zróżnicowanej gęstości zaludnienia w Polsce

Gęstość zaludnienia na danym obszarze ma różne następstwa, zarówno te pozytywne, jak i negatywne.

Obszary	Skutki pozytywne	Skutki negatywne
gęsto zaludnione	W dużych aglomeracjach odnotowuje się wyższy wzrost gospodarczy, istnieje większy rynek zbytu i więcej ofert pracy. Możliwy jest lepszy rozwój zawodowy i intelektualny.	Z drugiej strony w wyniku zmian koniunktury gospodarczej obszary te narażone być mogą na bezrobocie i liczne problemy społeczne. Należy także mieć na uwadze większą presję na środowisko.

słabo zaludnione	Lepsza jakość środowiska tych obszarów. Obecnie możliwe jest uzyskanie funduszy unijnych m.in. na wspieranie działań prośrodowiskowych na obszarach o cennych warunkach przyrodniczo-ekologicznych, a także z tytułu rozwoju działalności nierolniczej, na przykład zakładania gospodarstw agroturystycznych i dzięki temu promowania tych obszarów oraz przyciągania tam kolejnych inwestorów. Na przykład władze Białegostoku bardzo intensywnie próbują zachęcić młodych ludzi do pozostania na terenach ściany wschodniej. Poprzez promocję regionu próbują również zachęcić innych ludzi do osiedlenia się na tych obszarach. Służyć temu mają także m.in. nowe galerie handlowe, modernizacja głównych ciągów komunikacyjnych i powstawanie miejsc pracy.	Odznaczają się bardzo szybkim wyludnianiem. Bardzo trudno jest uzyskać wyższy poziom rozwoju społeczno-ekonomicznego. Takie perspektywy prowadzą do jeszcze większej skali emigracji zarobkowych.
-------------------------	--	--

Więcej na ten temat przeczytasz w następujących materiałach: [„Wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rozmieszczenie ludności Polski”](#), [„Wskaźnik gęstości zaludnienia Polski i jego regionalne zróżnicowanie”](#) i [„Przyrodnicze i społeczno-gospodarcze skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności w Polsce”](#).

2. Struktura demograficzna ludności Polski

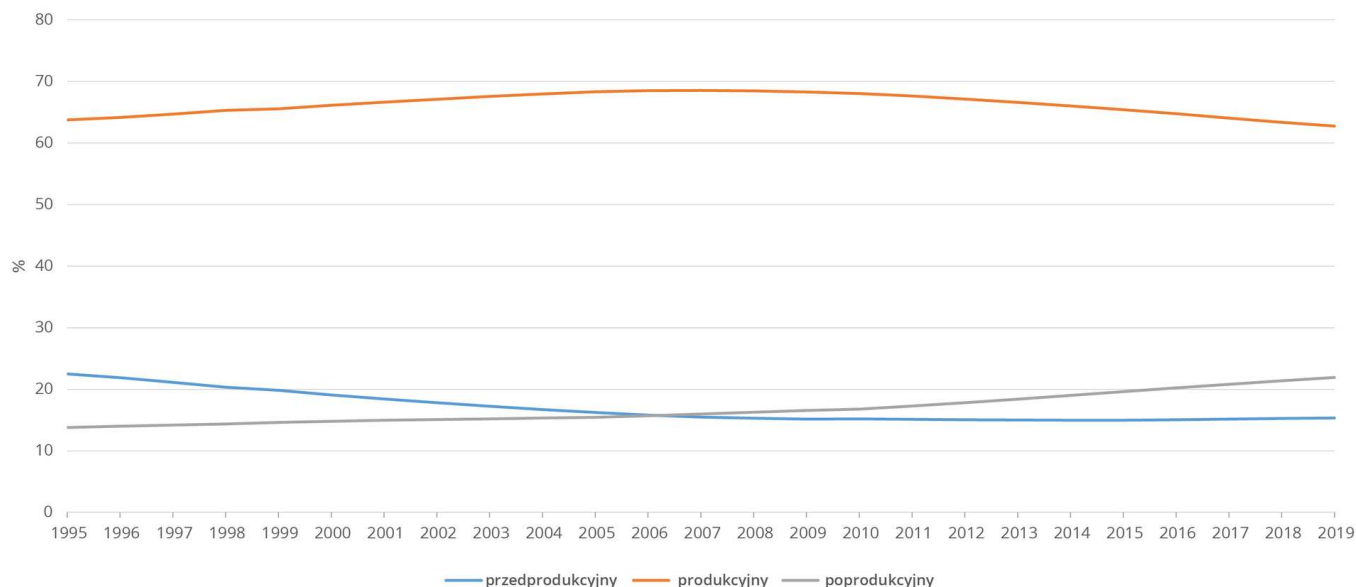
Struktura demograficzna obejmuje m.in. strukturę ludności według wieku i płci.

2.1. Struktura ludności Polski według wieku

- Udział ludności w **wieku przedprodukcyjnym** (0-17 lat) od wielu lat się zmniejsza, do czego przyczynia się niski współczynnik przyrostu naturalnego i emigracja młodych ludzi.
- Udział ludności w **wieku produkcyjnym** (18-59 lat dla kobiet, 18-64 lata dla mężczyzn) do 2007 r. zwiększał się, a od 2007 r. - zmniejsza się. Przyczynia się do tego długotrwały niski współczynnik przyrostu naturalnego i migracje.
- Udział ludności w **wieku poprodukcyjnym** (60 lat i więcej dla kobiet, 65 lat i więcej dla mężczyzn) od wielu lat się zwiększa, do czego przyczynia się wzrost długości trwania

życia wynikający m.in. z poprawy jakości życia ludności i postępu medycyny.

Tendencje te świadczą o **starzeniu się** polskiego społeczeństwa.

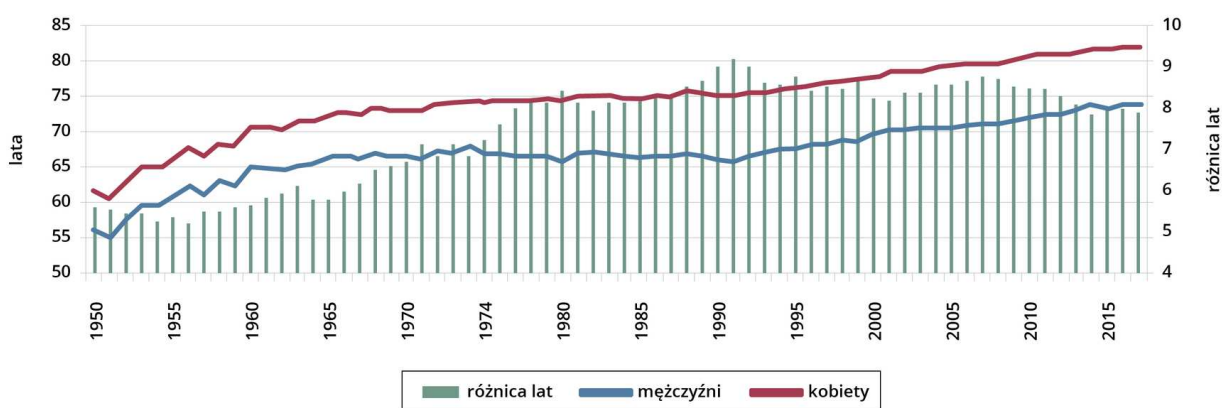
Zmiany struktury wieku ludności Polski w latach 1995–2019

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych BDL GUS, licencja: CC BY-SA 3.0.

Średnia długość trwania życia

Przeciętne dalsze trwanie życia wskazuje średnią liczbę lat, jaką ma jeszcze do przeżycia człowiek. W przypadku noworodków jest to długość ich całego życia. Wskaźnik zwany jest inaczej długowiecznością ludzką.

Przeciętna długość życia Polek i Polaków w latach 1950-2017

Wykres przedstawia przeciętną długość życia Polek i Polaków w latach 1950–2017

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych [GUS](#), licencja: CC BY-SA 3.0.

Według danych GUS średnia długość trwania życia Polek i Polaków od połowy XX w. nieustannie wykazywała **tendencję rosnącą**. Można jednak zauważyć, że w latach 70. i 80.

XX w. wartości tego wskaźnika były na podobnym poziomie. Natomiast od lat 90. obserwuje się przyspieszenie wzrostu, do czego przyczyniła się w dużej mierze **transformacja ustrojowa** i poprawa warunków życia. Warto dodać, że na przestrzeni lat występowały w Polsce okresy, w których **różnice między długością trwania życia kobiet i mężczyzn** pogłębiały się lub zmniejszały. Największe różnice odnotowano na początku lat 90. XX w. (ponad 9 lat). Najmniejsze zaś w latach 50. XX w. (5-6 lat). Obecnie wskaźnik ten wynosi około 8 lat i od kilkunastu lat wykazuje tendencję malejącą.

Średnia długość trwania życia wykazuje **zróźnicowanie regionalne**. Województwa łódzkie, warmińsko-mazurskie i śląskie charakteryzują się jednymi z najmniejszych średnich długości trwania życia ludności ze względu na podwyższone współczynniki zgonów w tych regionach. W przypadku regionu łódzkiego eksperci tłumaczą, że to spuścizna ciężkich warunków pracy, jakie panowały w dominującym w Łodzi przemyśle włókienniczym. W przypadku województwa śląskiego również można to wyjaśnić oddziaływaniem przemysłu ciężkiego i jego skutków.

Czynniki wpływające na wzrost średniej długości trwania życia w Polsce:

- obniżenie się poziomu współczynnika zgonów, w tym szczególnie zgonów niemowląt,
- spadek wartości współczynnika urodzeń (i w związku z tym proporcjonalny spadek poziomu zgonów niemowląt), ponieważ nadumieralność okołoporodowa może powodować krótszy średni czas trwania życia danego społeczeństwa,
- poprawiający się dostęp i jakość usług medycznych,
- większa dbałość o sposób odżywiania i aktywność fizyczna.

Czynniki wpływające na różnice między długością trwania życia mężczyzn i kobiet:

- częstsze sięganie po używki przez mężczyzn,
- wykonywanie przez mężczyzn z reguły cięższej, fizycznej pracy,
- wyższa umieralność młodych mężczyzn (w grupie wiekowej 15-24 lata) wywołana brawurą i ryzykownym trybem życia,
- nadumieralność mężczyzn w wieku 40 lat i więcej wywołana chorobami układu krążenia, układu oddechowego i nowotworami,
- większa liczba samobójstw mężczyzn wywołana mniejszą odpornością psychiczną i większą podatnością na stres.

Polecenie 1

Wymień społeczne i gospodarcze skutki starzenia się społeczeństwa Polski. Skorzystaj z wiedzy zdobytej w klasie drugiej lub z materiału „[Społeczno-gospodarcze skutki starzenia się społeczeństwa](#)”.

Ciekawostka

Wśród młodych ludzi (15–24 lata) występuje zjawisko **nadumieralności mężczyzn** związane z podwyższonym współczynnikiem zgonów. Jest to spowodowane brawurą, zażywaniem narkotyków, spożywaniem alkoholu, bójkami oraz licznymi urazami.

2.2. Struktura ludności Polski według płci

Czym jest współczynnik feminizacji?

Współczynnik feminizacji (W_f) służy do przedstawienia struktury płci, czyli liczby kobiet przypadającej na 100 mężczyzn. Matematycznie jest to stosunek liczby kobiet do liczby mężczyzn pomnożony przez 100. W analogiczny sposób oblicza się **współczynnik maskulinizacji** (W_m), który wyraża liczbę mężczyzn w przeliczeniu na 100 kobiet. Stanowi on stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet pomnożony przez 100.

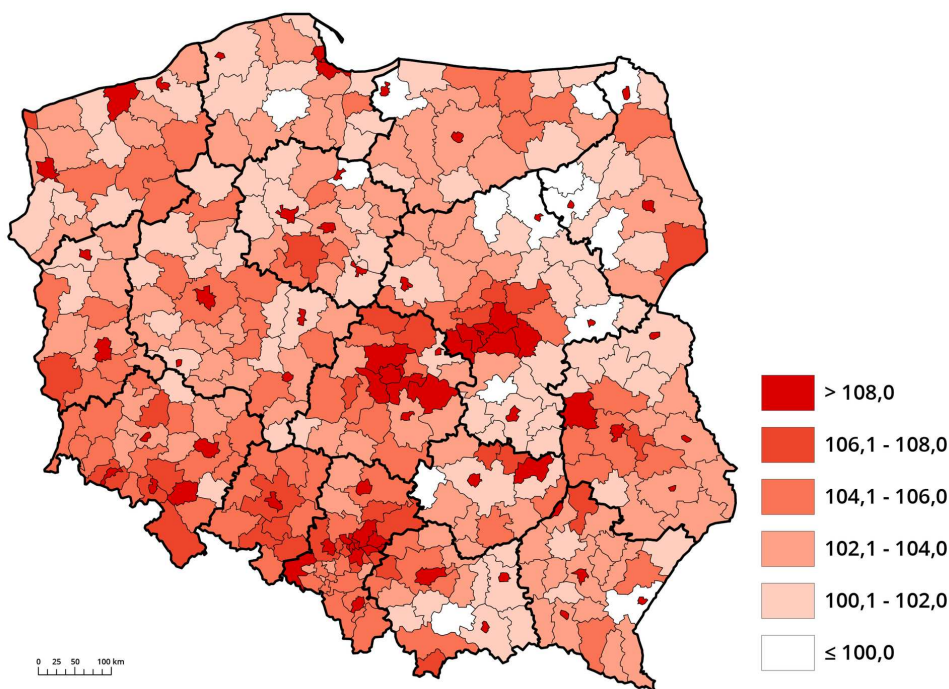
Według danych BDL GUS (za 2019 rok) w Polsce żyje 38,4 mln ludzi, z czego 19,8 mln to kobiety (51,6%), a 18,6 mln – mężczyźni (48,4%). **Współczynnik feminizacji** w Polsce wynosi zatem obecnie 106,7.

Współczynnik feminizacji - zróżnicowanie przestrzenne

- W miastach współczynnik feminizacji jest wyższy niż na obszarach wiejskich (średnio 111,0 do 100,6).
- Duże aglomeracje miejskie, w tym również aglomeracja warszawska, odznaczają się bardzo wysokimi wskaźnikami feminizacji. Warszawa (współczynnik feminizacji 117,4) jest miejscem imigracji młodych kobiet, które przyjeżdżają tam pracować i studiować.
- Łódź i jej strefa podmiejska charakteryzują się wciąż bardzo wysokim współczynnikiem feminizacji (miasto Łódź aż 119,4), mimo że obecnie przemysł włókienniczy (który kiedyś skupiał bardzo dużą liczbę kobiet) ma tam mniejsze znaczenie.
- Miasta uzdrowiskowe, takie jak na przykład Ciechocinek czy Nałęczów, odznaczają się podwyższonymi wartościami współczynnika feminizacji (około 120), ponieważ pełnią

one funkcję uzdrowisk. Jest to związane z dużym zatrudnieniem kobiet w usługach mających na celu poprawę i utrzymanie stanu zdrowia).

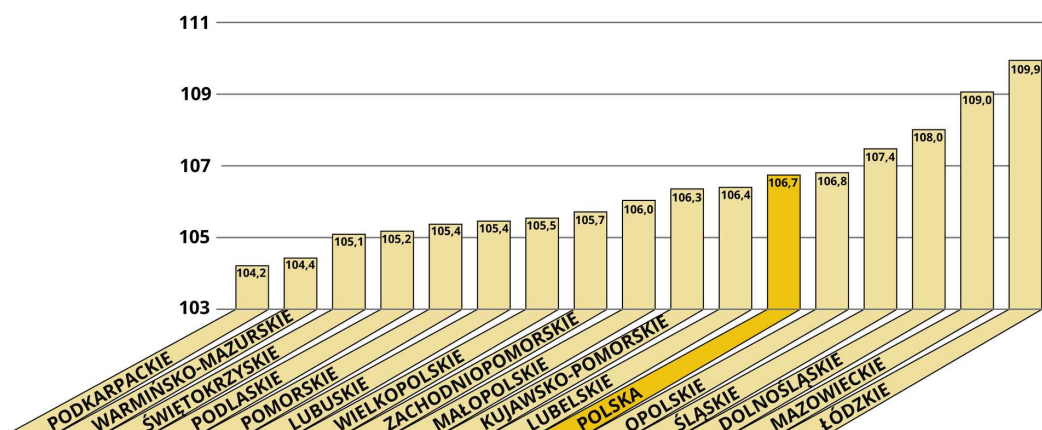
- Obszary wiejskie, szczególnie Polski Wschodniej, będące miejscem emigracji młodych kobiet, odznaczają się niskimi wartościami wskaźnika feminizacji (często poniżej 100).
- Niektóre miasta, zatrudniające głównie mężczyzn w przemyśle ciężkim czy też te, w których zlokalizowane są jednostki wojskowe, mają niższe niż średnia współczynniki feminizacji (np. Rybnik – 105,0).

Współczynnik feminizacji w Polsce

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych BDL GUS, licencja: CC BY-SA 3.0.

WSPÓŁCZYNNIK FEMINIZACJI W POLSCE WEDŁUG WOJEWÓDZTW W 2018 R.

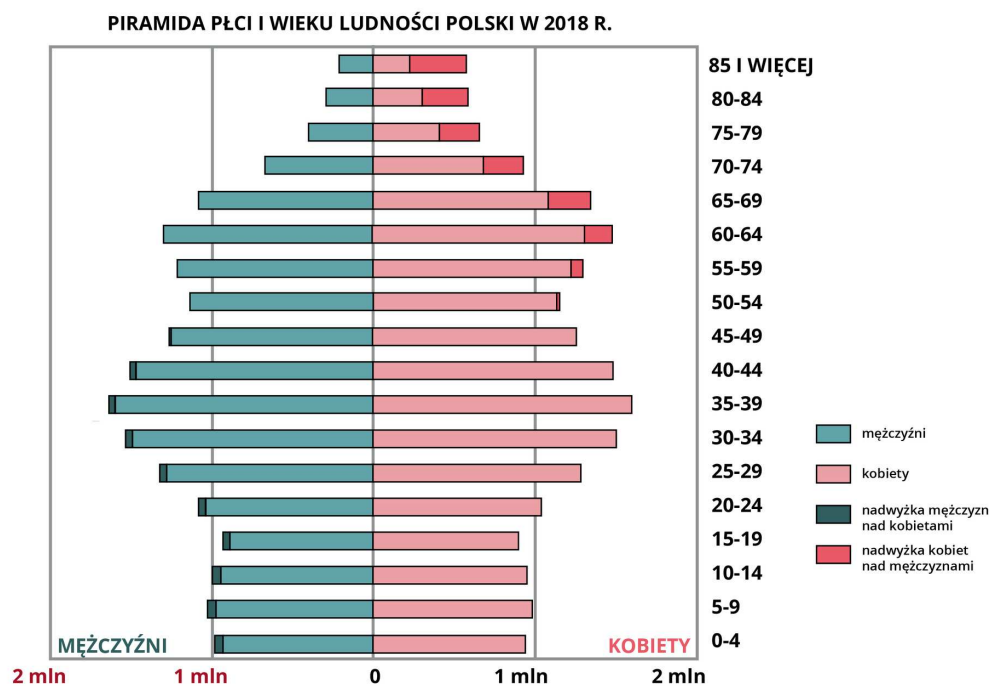

Współczynnik feminizacji w Polsce wg województw w 2018 roku

Współczynnik feminizacji - zróżnicowanie według grup wiekowych

W podziale na pięcioletnie grupy wiekowe zauważa się pewną prawidłowość w zakresie **struktury płci**.

- Do grupy wiekowej 45-49 lat liczba Polaków jest większa niż liczba Polek, ponieważ chłopców rodzi się statystycznie więcej niż dziewczynek.
- Natomiast od grupy 50-54 lata widoczna jest przewaga kobiet nad mężczyznami, która narasta wraz z wiekiem społeczeństwa. Wpływa na to większa średnia długość trwania życia kobiet i duża nadumieralność mężczyzn. Nadwyżka liczby kobiet nad liczbą mężczyzn w starszych grupach wiekowych jest znacznie większa niż nadwyżka liczby mężczyzn nad liczbą kobiet w młodszych grupach wiekowych. Dla przykładu - liczba kobiet w wieku 80-84 lata jest niemal dwukrotnie większa niż liczba mężczyzn w tej grupie wiekowej, natomiast w przypadku grupy wiekowej 85 i więcej lat stosunek liczby kobiet do liczby mężczyzn przekracza 2,5.

Piramida płci i wieku ludności Polski w 2018 roku

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych BDL GUS, licencja: CC BY-SA 3.0.

W przypadku **miast** przewaga kobiet zaznacza się już od grupy wiekowej 40-44 lata, ze względu na ich imigrację z obszarów wiejskich. Proces ten powoduje, że na **wsiach** przewaga ta występuje dopiero od grupy wiekowej 65-69 lat.

Więcej informacji na temat struktury demograficznej Polski znajdziesz w następujących materiałach: „[Jak długo żyjemy?](#)”, „[Struktura ludności według płci w Polsce](#)”, „[Czynniki](#)

różnicujące długość życia kobiet i mężczyzn w Polsce”.

3. Przyrost naturalny

Czym jest przyrost naturalny i współczynnik przyrostu naturalnego?

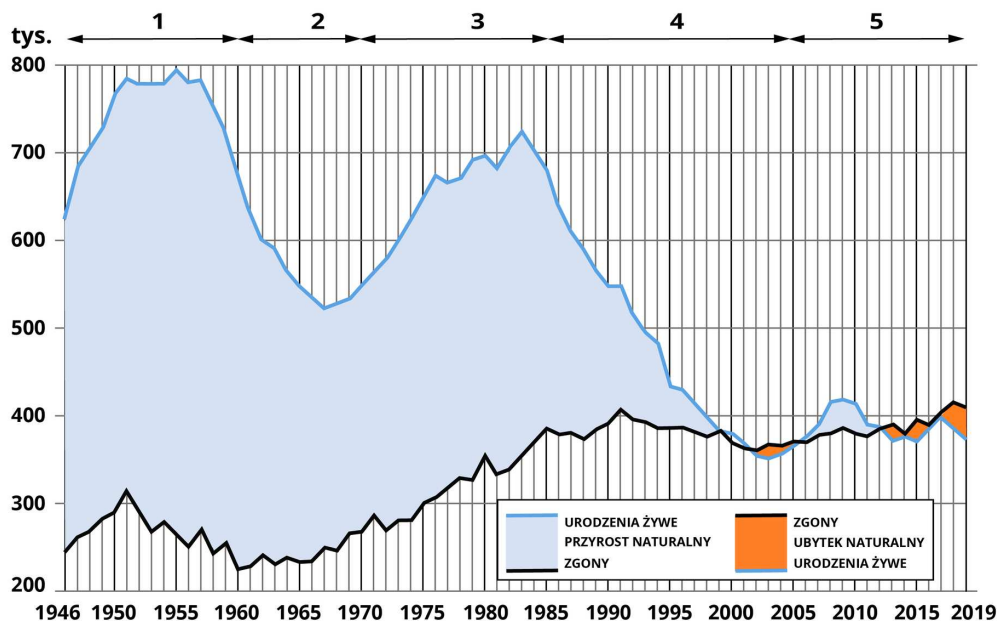
Przyrost naturalny (PN) jest to różnica między liczbą urodzeń a liczbą zgonów w danym miejscu i czasie. Jeżeli osiąga on wartości ujemne, wówczas nosi nazwę **ubytku naturalnego**.

Współczynnik przyrostu naturalnego (W_{PN}) stosowany jest po to, aby porównać różne obszary lub różne ramy czasowe; obliczamy go na dwa sposoby:

- dzieląc przyrost naturalny przez średnią liczbę ludności w badanym miejscu i czasie;
- odejmując współczynnik zgonów (W_Z) od współczynnika urodzeń (W_U). Oba z nich stanowią odpowiednio: liczbę zgonów i liczbę urodzeń podzielone przez średnią liczbę ludności w analizowanym miejscu i czasie.

Wszystkie wymienione współczynniki najczęściej wyrażane są w **promilach** (‰).

Zmiany przyrostu naturalnego w czasie

Zmiany przyrostu naturalnego w czasie

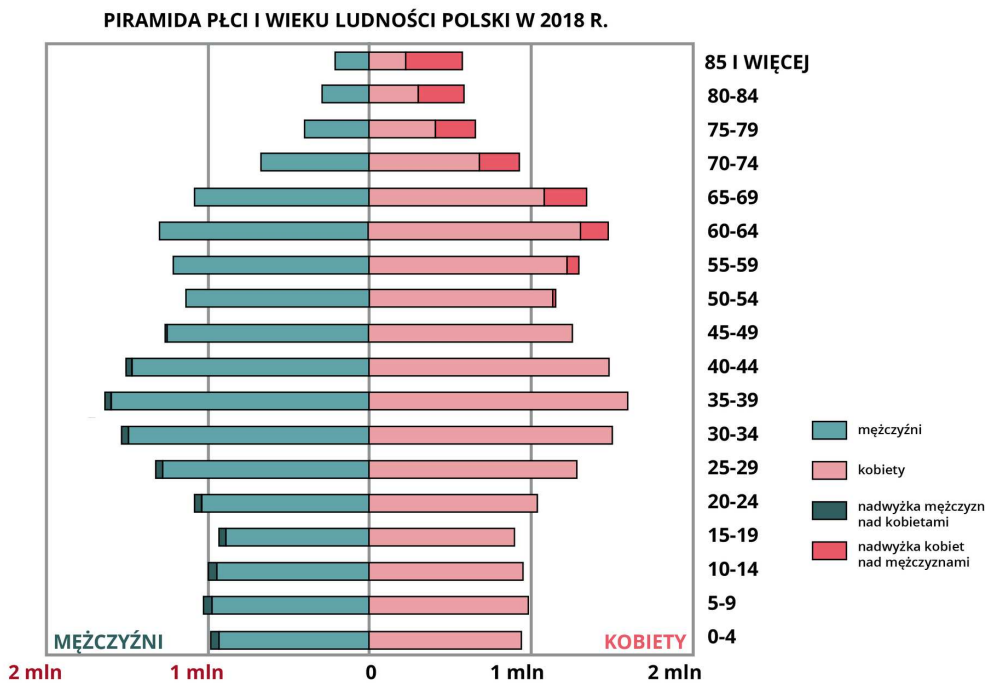
Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Oznaczenie na rycinie	Opis
-----------------------	------

1	wyż kompensacyjny w latach 1946–1959 był on wynikiem wzrostu liczby urodzeń spowodowanym dążeniem do zmniejszenia ubytku ludności podczas wojny – rekompensował straty wojenne
2	niż demograficzny w latach 1960–1969 – echo niżu wojennego był on spowodowany wejściem w wiek rozrodczy mało licznego pokolenia urodzonego podczas wojny
3	echo wyżu kompensacyjnego w latach 1970–1984 był on spowodowany wejściem w wiek rozrodczy licznego pokolenia osób urodzonych podczas wyżu kompensacyjnego; jednakże przyrost ludności był już znacznie mniejszy, na co wpływała zmiana stylu życia na bardziej konsumpcyjny oraz kryzys gospodarczy
4	niż demograficzny w latach 1985–2005 był on spowodowany wejściem w wiek rozrodczy osób urodzonych w latach 60. XX wieku; ponadto zmiany społeczno-gospodarcze wynikające z procesu transformacji ustrojowej (duże bezrobocie, niepewny los) nakładające się na mało liczne pokolenie będące w wieku rozrodczym doprowadziły do ubytku naturalnego – po raz pierwszy miał on miejsce w 2002 roku
5	sytuacja demograficzna od 2006 roku od 2006 do 2011 roku miał miejsce opóźniony, bardzo niewielki przyrost liczby ludności, lecz trudno mówić w tej sytuacji o kolejnym wyżu demograficznym; wzrost ten był wynikiem wejścia w wiek rozrodczy osób urodzonych w latach 70. i w pierwszej połowie lat 80. XX w.; zarówno jego późne nadejście, jak i wartości przyrostu naturalnego w ostatnich latach oscylujące wokół zera są następstwem wymagającego rynku pracy – ciągła konieczność podnoszenia kwalifikacji, duża mobilność zawodowa i dyspozycyjność pracowników, zwiększenie znaczenia pracy kosztem wartości rodzinnych, chęć realizacji własnych planów, podróże oraz kariera naukowa i zawodowa powodują zwiększanie się średniego wieku zawierania małżeństw, upowszechnianie się modelu rodziny z jednym dzieckiem lub bez dziecka (w zamian za to – z psem lub kotem) oraz zwiększenie się liczby związków nieformalnych

Polecenie 2

Na poniższej piramidzie płci i wieku ludności Polski wskaż roczniki osób urodzonych podczas wyżów i niżów demograficznych opisanych wyżej.

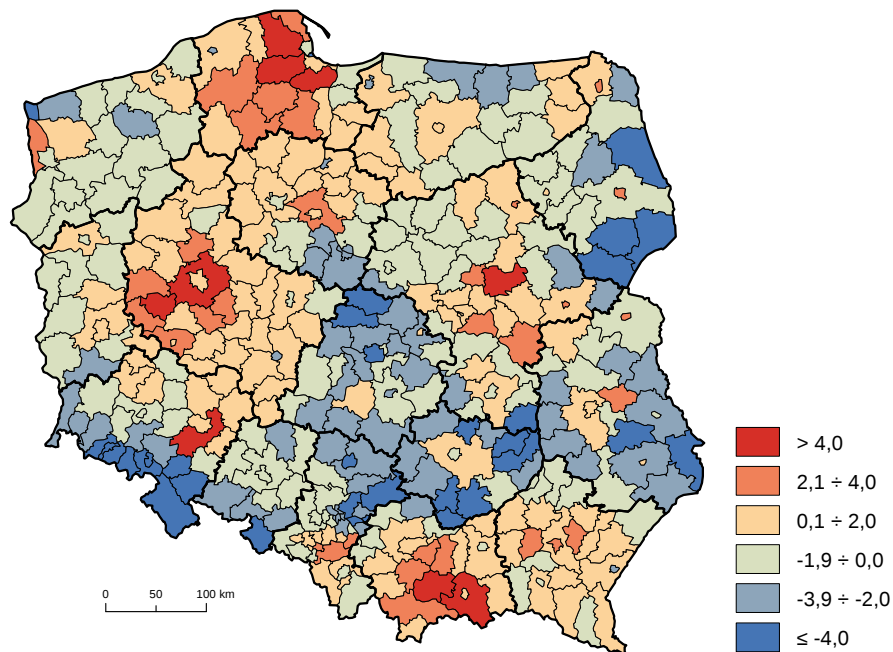
Piramida płci i wieku ludności Polski w 2018 roku

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych BDL GUS.

Przestrzenne zróżnicowanie współczynnika przyrostu naturalnego w Polsce

Współczynnik przyrostu naturalnego	Występowanie i przyczyny
dodatni	północna część Polski ; wynika z młodości demograficznej tamtejszej populacji (duży odsetek ludzi młodych zakładających rodziny) będącej konsekwencją późniejszego zasiedlania Ziemi Odrzańskich po II wojnie światowej
	południowo-wschodnia część Polski , gdzie częściej występuje tradycyjny styl życia: ważne miejsce w gospodarce stanowi rolnictwo, są to obszary o niskim stopniu zurbanizowania, dużą rolę odgrywa Kościół (rzadziej stosuje się metody planowania rodziny i orzeka się mniej rozwodów)

ujemny	wiele dużych miast (z wyjątkiem najatrakcyjniejszych pod względem rynku pracy, szkolnictwa wyższego itp.), gdzie częściej prowadzi się konsumpcyjny styl życia związany ze stawianiem na pierwszym miejscu kariery zawodowej i podnoszeniem kwalifikacji, częściej stosuje się metody planowania rodziny, a większa anonimowość prowadzi do zwiększenia się liczby rozwodów
	środkowa i wschodnia część Polski , gdzie występuje duży odsetek ludności w wieku dojrzałym i starszym oraz nasila się emigracja ludzi młodych

Współczynnik przyrostu naturalnego w Polsce według powiatów w latach 2014–2019 [‰]

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych BDL GUS, licencja: CC BY-SA 3.0.

Główne przyczyny zgonów w Polsce:

- choroby układu krążenia,
- nowotwory złośliwe,
- choroby układu oddechowego,
- choroby układu pokarmowego.

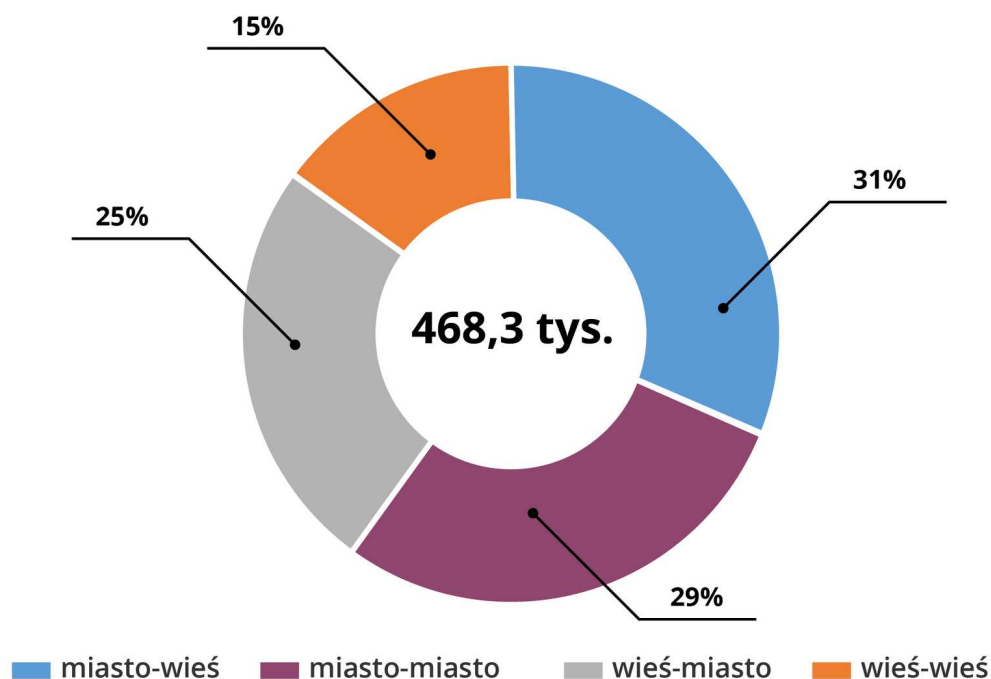
Więcej na temat głównych przyczyn zgonów przeczytasz w materiale „[Poziom umieralności i najczęstsze przyczyny zgonów w Polsce](#)”, natomiast szczegółowe informacje dotyczące przyrostu naturalnego w Polsce przedstawiono w materiale „[Przyrost naturalny w Polsce w wybranych okresach](#)”.

4. Migracje

4.1. Migracje wewnętrzne

Główne cechy migracji wewnętrznych

- Do 2000 r. dominował kierunek migracji ze **wsi do miast** (praca na roli przynosiła małe dochody, brak pracy na wsi, poszukiwanie pracy w przemyśle i usługach w mieście).
- Obecnie zaś ludność chętniej migruje **z miast na obszary wiejskie** (kurczenie się rynku pracy, wysokie koszty utrzymania i pogorszenie się warunków życia w miastach: zanieczyszczenie środowiska, korki uliczne, hałas, zmniejszająca się ilość wolnej przestrzeni). Drugim ważnym kierunkiem jest migracja **z miast do miast** (najczęściej z mniejszych do większych).
- Dominują migracje wewnątrzwojewódzkie oraz między województwami sąsiednimi.
- Częściej migrują kobiety niż mężczyźni oraz osoby młode, w wieku produkcyjnym niż w wieku nieprodukcyjnym.
- Liczba migrantów wewnętrznych w ostatnich latach wykazuje powolną tendencję rosnącą.

Migracje wewnętrzne w Polsce

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych GUS, licencja: CC BY-SA 3.0.

Saldo migracji i współczynnik salda migracji

Saldo migracji to różnica między liczbą imigrantów a liczbą emigrantów na danym obszarze w określonym czasie.

Natomiast **współczynnik salda migracji** oblicza się na dwa sposoby:

- dzieląc saldo migracji przez liczbę ludności i mnożąc przez 1000;

- odejmując współczynnik emigracji (stosunek liczby emigrantów do liczby ludności w danym miejscu i czasie, pomnożony przez 1000) od współczynnika imigracji (stosunek liczby imigrantów do liczby ludności w danym miejscu i czasie, pomnożony przez 1000).

Wynik podaje się wówczas w promilach (‰).

$$S_M = I - E$$

$$W_{SM} = S_M / L * 1000 = W_I - W_E = (I/L * 1000) - (E/L * 1000)$$

S_M - saldo migracji w danym miejscu i czasie

I - liczba imigrantów w danym miejscu i czasie

E - liczba emigrantów w danym miejscu i czasie

W_{SM} - współczynnik salda migracji w danym miejscu i czasie

L - liczba ludności w danym miejscu i czasie

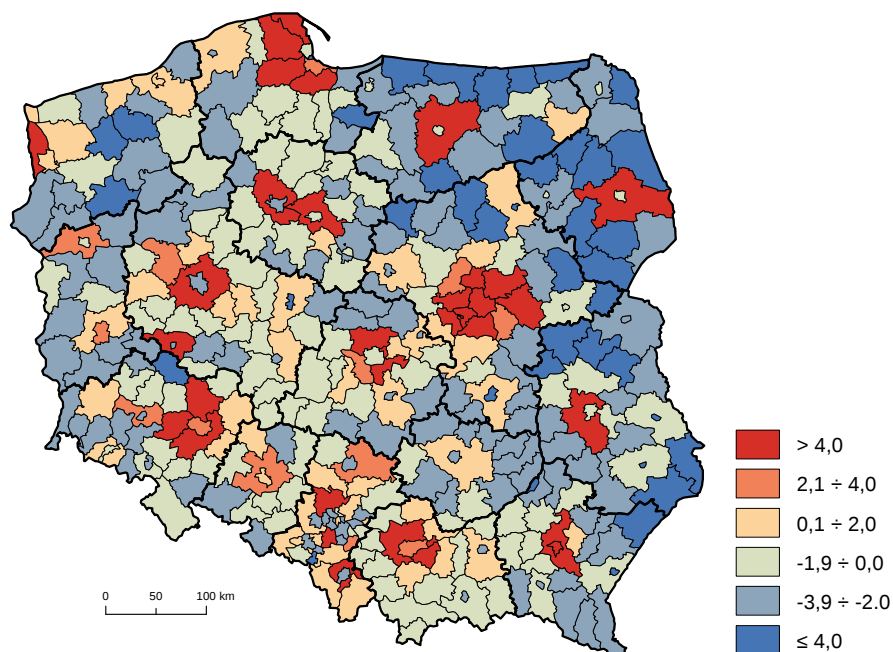
W_I - współczynnik imigracji w danym miejscu i czasie

W_E - współczynnik emigracji w danym miejscu i czasie

Przestrzenne różnicowanie współczynnika salda migracji wewnętrznych

Współczynnik salda migracji wewnętrznych	Występowanie i przyczyny
dodatni, wysoki	Strefy podmiejskie dużych i bardzo dużych miast (np. Warszawy, Poznania, Krakowa, Białegostoku czy Lublina). Osiedlają się tam głównie ludzie stosunkowo młodzi (w wieku produkcyjnym), którzy pracują w sąsiadujących z tymi strefami dużymi miastami. Celem migracji jest chęć posiadania własnego domu, podwórza, odpoczynku od miasta i hałasu, życia w czystszej środowisku. Wykonują oni codziennie migracje wahadłowe. W przypadku średnich i mniejszych miast wartości współczynnika salda migracji wewnętrznych są mniejsze, ale z reguły dodatnie.
	Kilka największych miast (takich jak Warszawa, Kraków, Rzeszów, Wrocław), dokąd migrują zwłaszcza ludzie młodzi w poszukiwaniu pracy oraz w celu podjęcia nauki.
ujemny, niski	Obszary wiejskie znacznie oddalone od większych miast (peryferyjne) , skąd emigrują głównie ludzie młodzi, zwłaszcza na wschodzie i w centrum kraju .

Większość miast w Polsce, skąd emigrują głównie do strefy podmiejskiej ludzie stosunkowo młodzi.

Saldo migracji wewnętrznych w Polsce według powiatów w latach 2014–2019 [‰]

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych BDL GUS, licencja: CC BY-SA 3.0.

Województwami o największych wartościach salda migracji wewnętrznych są: mazowieckie (powyżej 2‰), pomorskie i małopolskie (powyżej 1‰). Ponadto dodatnie wartości odnotowano także w dolnośląskim i wielkopolskim. Pozostałe województwa charakteryzują się ujemnymi wartościami współczynnika, a w szczególności lubelskie (ok. -2,5‰).

4.2. Migracje zagraniczne

Cechy migracji zagranicznych Polaków

- Polacy od wieków wielokrotnie uczestniczyli w zagranicznych ruchach migracyjnych spowodowanych głównie przez czynniki polityczne, ekonomiczne czy o charakterze przymusowym (w związku z wojnami światowymi).
- Współczesne migracje zagraniczne są związane z wstąpieniem Polski w 2004 r. do Unii Europejskiej i większą swobodą przemieszczania się. Są to głównie migracje ekonomiczne (w poszukiwaniu zarobków). Mają charakter okresowy, lecz czasami przekształcają się w migracje na pobyt stały (ponad rok).
- Polacy migrują głównie do innych krajów Europy, zwłaszcza Wielkiej Brytanii, Niemiec, Irlandii, Islandii, Francji, Włoch czy Holandii.

**Czynniki wypychające
z Polski**

Czynniki przyciągające do innych krajów

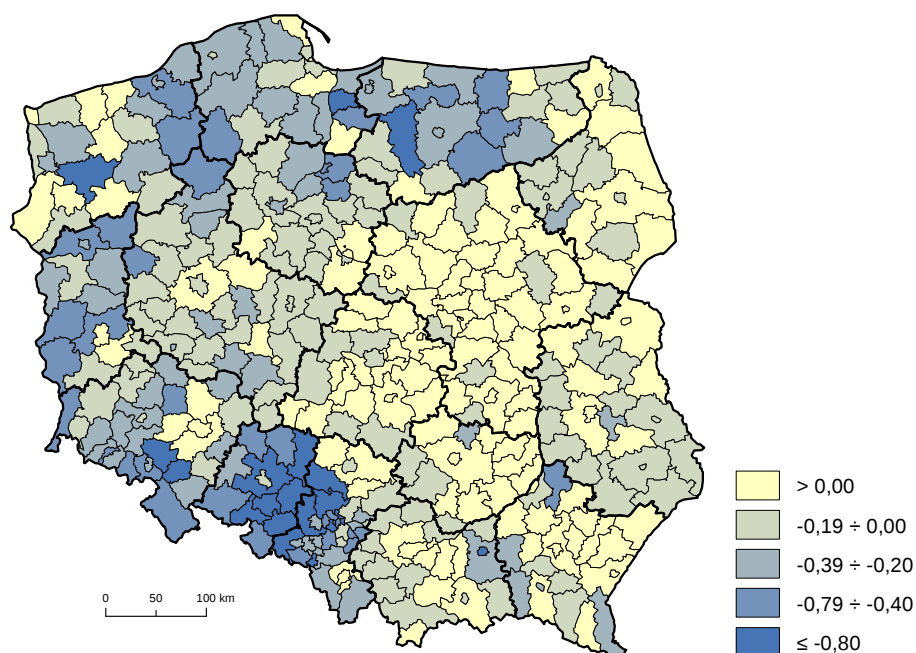
niskie zarobki	możliwość osiągania większych zarobków lub skorzystania z większego wsparcia socjalnego
bezrobocie	możliwość podjęcia pracy
niski standard życia	możliwość podniesienia standardu życia
niski poziom służby zdrowia i edukacji	wyższy poziom służby zdrowia i edukacji
małe szanse na rozwój zawodowy i osobisty	większe możliwości rozwoju zawodowego i osobistego

Cechy migracji zagranicznych do Polski

W ostatnich latach liczba imigrantów w Polsce systematycznie wzrasta. Są to głównie Polacy mieszkający przez wiele lat za granicą, przede wszystkim w Wielkiej Brytanii, Niemczech, USA i Irlandii (reemigranci). Ponadto dużą grupę stanowią imigranci z Ukrainy, Białorusi czy Rosji - z przyczyn ekonomicznych oraz w celu pobierania nauki na poziomie wyższym.

Przestrzenne zróżnicowanie współczynnika salda migracji zagranicznych

Od 2016 r. współczynnik salda migracji zagranicznych w Polsce jest niski, lecz dodatni. Przyczynia się do tego wzrost liczby imigrantów i spadek liczby emigrantów. Obszarami wyróżniającymi się pod względem niskich wartości tego współczynnika są tereny dawnego zaboru pruskiego, szczególnie powiaty położone w woj. opolskim i śląskim. Natomiast większe wartości tego parametru występują w powiatach dawnego zaboru rosyjskiego i austriackiego.

Więcej na temat migracji przeczytasz w następujących materiałach: „[Kierunki i przyczyny migracji zagranicznych i wewnętrznych Polaków. Zmiany salda migracji zagranicznych i wewnętrznych Polaków i ich przyczyny](#)”, „[Konsekwencje migracji wewnętrznych i zagranicznych Polaków](#)”, „[Prognozowanie ruchów migracyjnych Polaków](#)”.

Polonia na świecie

Polacy i osoby pochodzenia polskiego rozproszeni są na całym świecie. Największe skupiska Polonii znajdują się w USA, Niemczech, Brazylii, Francji i Kanadzie. Jest to skutek wielowiekowych fal migracyjnych. Szczegółowe informacje na ten temat znajdziesz w materiale „[Rozmieszczenie i liczebność Polonii na świecie](#)”.

5. Przyrost rzeczywisty

5.1. Przyrost rzeczywisty i współczynnik przyrostu rzeczywistego

Przyrost rzeczywisty (PR) to suma przyrostu naturalnego i salda migracji. Jeżeli jego wartość jest ujemna, mówi się o ubytku rzeczywistym. Informuje on nas, o ile rzeczywiście (uwzględniając przyrost naturalny i migracje) zwiększyła się lub zmniejszyła się liczba ludności na danym obszarze.

Natomiast **współczynnik przyrostu rzeczywistego** (W_{PR}) oblicza się na dwa sposoby:

- dzieląc przyrost rzeczywisty przez liczbę ludności, a następnie mnożąc przez 1000;
- dodając do siebie współczynnik przyrostu naturalnego i współczynnik salda migracji (ogółem, czyli wewnętrznych i zagranicznych).

$$W_{PR} = PR / L * 1000 = (PN + SM) / L * 1000 = (U - Z + I - E) / L * 1000$$

$$W_{PR} = W_{PN} + W_{SM} = [(U - Z) / L * 1000] + [(I - E) / L * 1000]$$

W_{PR} - współczynnik przyrostu rzeczywistego w danym miejscu i czasie

PR - przyrost rzeczywisty w danym miejscu i czasie

PN - przyrost naturalny w danym miejscu i czasie

SM - saldo migracji w danym miejscu i czasie

U - liczba urodzeń w danym miejscu i czasie

Z - liczba zgonów w danym miejscu i czasie

I – liczba imigrantów w danym miejscu i czasie

E – liczba emigrantów w danym miejscu i czasie

W_{PN} – współczynnik przyrostu naturalnego w danym miejscu i czasie

W_{SM} – współczynnik salda migracji w danym miejscu i czasie

5.2. Zróźnicowanie przestrzenne współczynnika przyrostu rzeczywistego i jego dynamika w ostatnich latach

W ostatnich latach liczba ludności w Polsce wykazuje **powolną tendencję malejącą** (bliski zeru, lecz ujemny współczynnik przyrostu rzeczywistego), głównie ze względu na **bliski zeru (lecz ujemny) współczynnik przyrostu naturalnego, mimo dodatniego (lecz bliskiego zeru) współczynnika salda migracji**. Współczynnik przyrostu rzeczywistego w naszym kraju wykazuje zróźnicowanie przestrzenne.

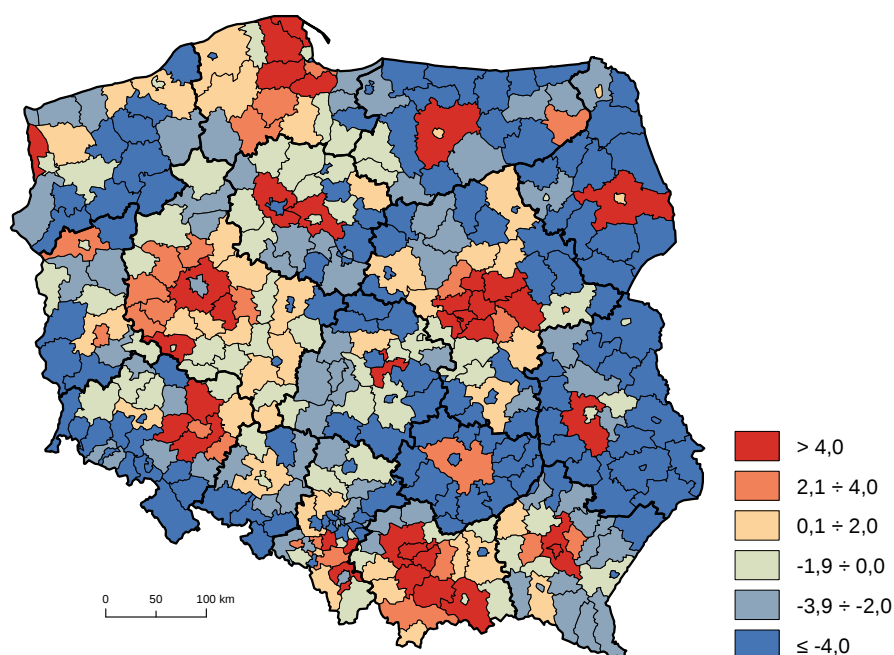
Polecenie 3

Wymień społeczne i gospodarcze skutki zmniejszającej się liczby ludności.

Współczynnik przyrostu rzeczywistego	Występowanie i przyczyny
wysoki, dodatni (wzrost liczby ludności)	Strefy podmiejskie dużych i bardzo dużych miast (np. Warszawy, Poznania, Krakowa, Białegostoku czy Lublina). Liczba ludności na tych obszarach wzrosła w badanym okresie (2014-2019) o ponad 4% (natomiast w powiatach: wrocławskim, poznańskim i gdańskim – o ponad 10%). Jest to związane zarówno ze współczynnikiem przyrostu naturalnego, jak i saldem migracji wewnętrznych. W przypadku średnich i mniejszych miast wartości tego wskaźnika są mniejsze, ale również dodatnie.
	Kilka największych miast (takich jak Warszawa czy Kraków). Koresponduje to również ze współczynnikiem przyrostu naturalnego oraz saldem migracji wewnętrznych.
	Polska Południowa (głównie Małopolska i część Podkarpacia), do czego w największym stopniu przyczynia się duży przyrost naturalny.

	Rejon Kaszub oraz obszary znacznej części Wielkopolski oddalone od Poznania, do czego w największym stopniu przyczynia się duży przyrost naturalny.
	Bardzo wysokie wskaźniki odnotowane w Zielonej Górze i w Opolu mogą wynikać ze zmiany granic tych miast w analizowanym okresie. Powiększyły one swój obszar kosztem terenów do nich przylegających.
niski, ujemny (spadek liczby ludności)	Na wschodzie i w centrum kraju, do czego przyczyniają się głównie ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji wewnętrznych.
	Miasta (z kilkoma wyjątkami). Wpływają na to m.in. ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji wewnętrznych.
	Rejon Śląska i Sudetów. Wpływają na to m.in. ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji wewnętrznych.

Największymi wartościami tego współczynnika odznaczają się województwa: pomorskie, mazowieckie, małopolskie i wielkopolskie, natomiast najniższymi - świętokrzyskie, łódzkie, lubelskie i opolskie.

Współczynnik przyrostu rzeczywistego w Polsce według powiatów w latach 2014–2019 [%]

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych BDL GUS, licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 4

Wymień skutki współczesnych zmian liczby ludności Polski w poszczególnych regionach.

Więcej na temat współczesnych zmian w rozmieszczeniu ludności Polski przeczytasz w materiale „[Współczesne zmiany zachodzące w rozmieszczeniu ludności Polski](#)”.

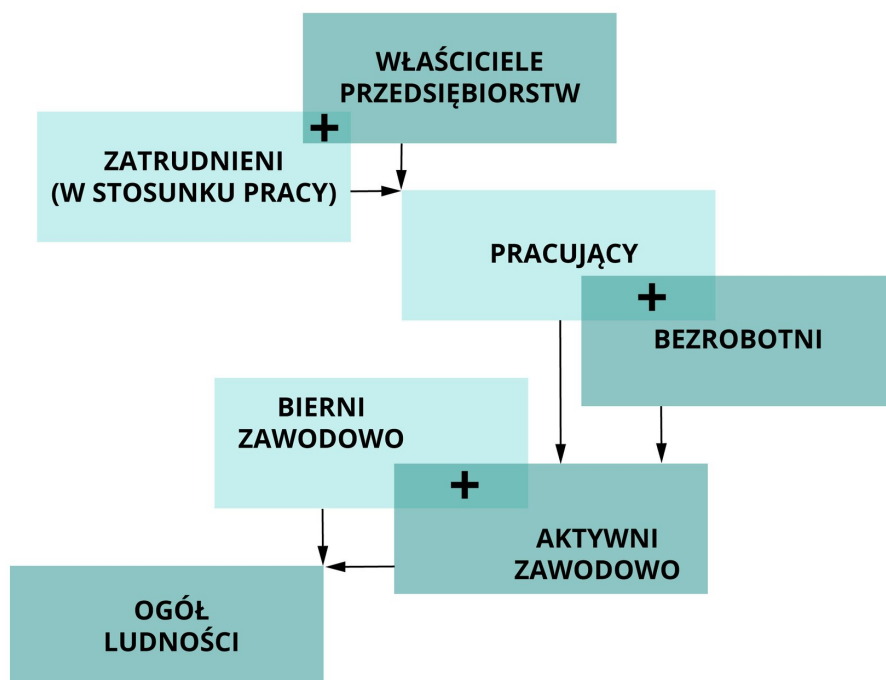
Prognozy przemian demograficznych Polski przedstawiono w lekcji „[Prognozy demograficzne dla Polski](#)”.

6. Struktura zatrudnienia i bezrobocie w Polsce

6.1. Aktywność zawodowa Polaków

Ludność można podzielić na:

- **osoby aktywne zawodowo** (pracujący i bezrobotni);
- **osoby bierne zawodowo** (np. dzieci i młodzież utrzymywani przez rodziców, emeryci i renciści, osoby niepełnosprawne i osoby, które nie zgłaszają chęci pracy, ponieważ są utrzymywane przez współmałżonka).

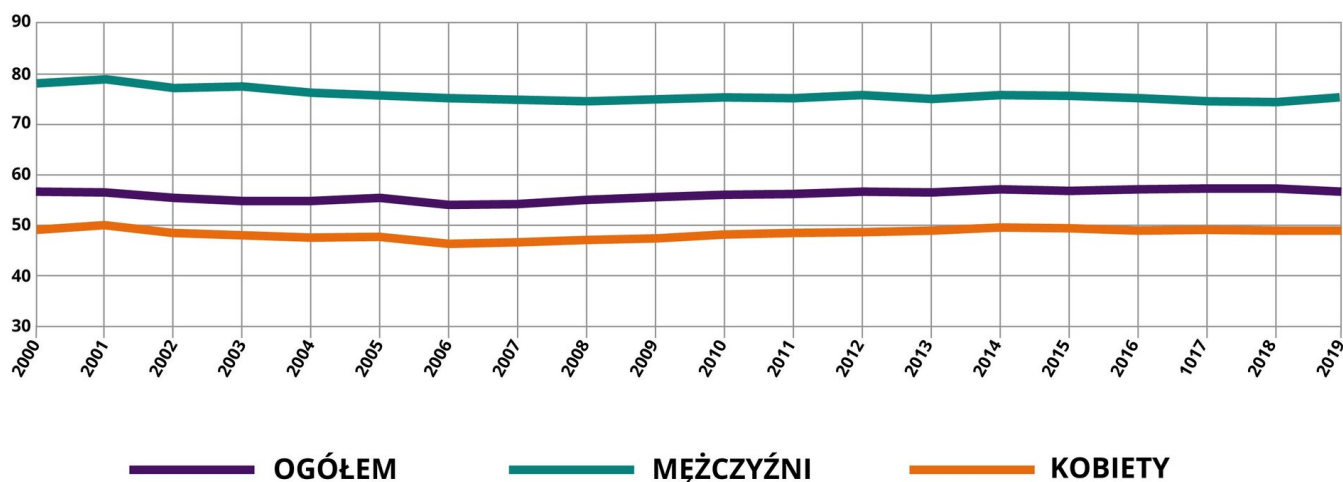
Czym jest współczynnik aktywności zawodowej?

W statystykach międzynarodowych przyjmuje się, że **współczynnik aktywności zawodowej** oblicza się jako stosunek liczby osób aktywnych zawodowo (pracujących i bezrobotnych łącznie) do liczby ludności w wieku 15 lat i więcej. Uwzględnia on zatem także osoby w wieku poprodukcyjnym. Jest to miernik obrazujący stopień wykorzystania zasobów siły roboczej w gospodarce.

Zróżnicowanie współczynnika aktywności zawodowej

Współczynnik aktywności zawodowej w Polsce od początku XXI wieku jest mniej więcej na **stałym poziomie 54-57%**. Według danych Banku Światowego, w 2019 roku wynosił on w Polsce 56,6%. Wartość ta była zróżnicowana w odniesieniu do **mężczyzn i kobiet** (odpowiednio: 74,7% oraz 48,7%). Tak duża różnica (około 26 punktów procentowych) wynika z faktu, że kobiety rzadziej zgłaszają chęć podjęcia pracy ze względu na opiekę nad domem i dziećmi. Należy również mieć na uwadze, że wskaźnik ten odnosi się również do osób w wieku poprodukcyjnym, a ta grupa wiekowa – jak wiadomo – jest o wiele liczniej reprezentowana przez kobiety aniżeli przez mężczyzn.

WSPÓŁCZYNNIK AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ W POLSCE (%)

Zmiany współczynnika aktywności zawodowej w Polsce (%)

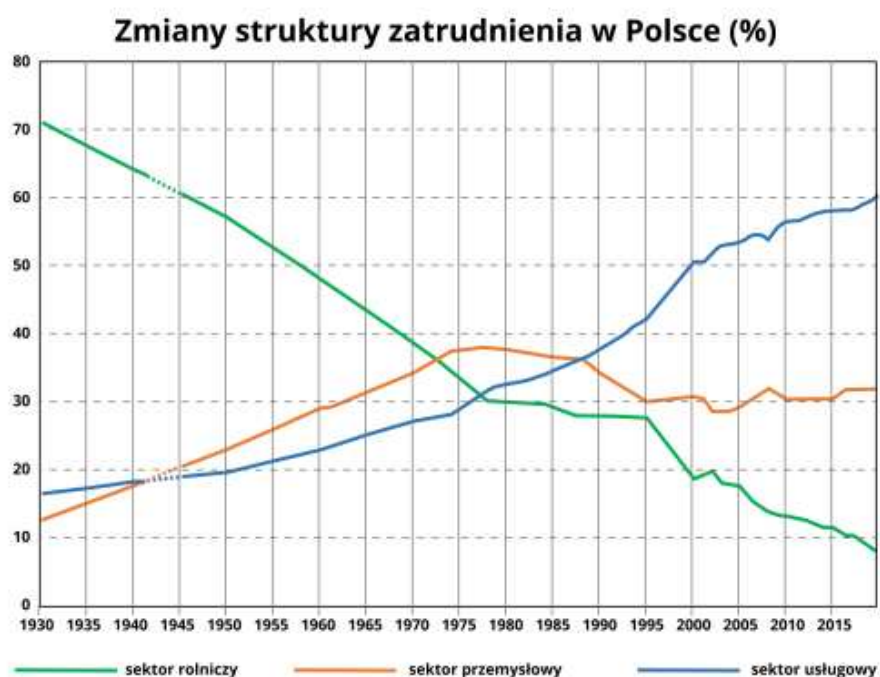
Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych Banku Światowego, licencja: CC BY-SA 3.0.

6.2. Struktura zatrudnienia w Polsce

Struktura zatrudnienia ludności obejmuje zestawienie procentowych udziałów ludności pracującej w poszczególnych sektorach gospodarki narodowej i zależy od stopnia rozwoju

gospodarczego danego kraju. Od wielu lat w Polsce mają miejsce następujące zmiany w strukturze zatrudnienia:

- **odsetek sektora rolniczego zmniejsza się**, lecz wciąż utrzymuje się na wysokim poziomie (9,2% w 2019 r.), co świadczy o niskiej wydajności i przeroście zatrudnienia w rolnictwie,
- **odsetek sektora usługowego** wzrasta, lecz wciąż utrzymuje się na dość niskim, jak na kraje wysoko rozwinięte, poziomie (58,7% w 2019 r.),
- **odsetek sektora przemysłowego** kształtuje się na podobnym, dość wysokim poziomie zatrudnienia (32,1% w 2019 r.), co jest pokłosiem dawnego systemu oraz napływu zagranicznych inwestycji do Polski.

Zmiany struktury zatrudnienia w Polsce (%)

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych Banku Światowego, licencja: CC BY-SA 3.0.

Faza przedindustrialna

W Polsce miała ona miejsce przed II wojną światową i krótko po niej. W tym czasie największa liczba ludności zatrudniona była w I sektorze gospodarki narodowej. Procentowy udział ludności zatrudnionej w tym sektorze systematycznie malał. Natomiast odsetek ludności zatrudnionej w przemyśle czy usługach nie przekraczał 20-25%, wykazując tendencję rosnącą (zwłaszcza jeśli chodzi o sektor przemysłowy).

Faza industrialna

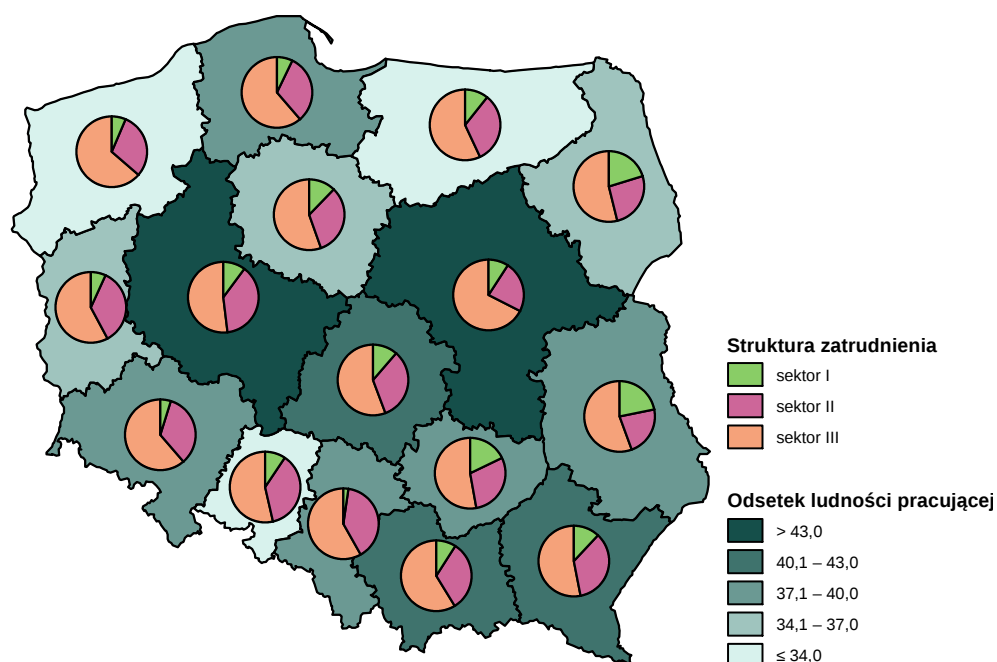
W wyniku postępującej industrializacji i nasilenia się migracji ze wsi do miast w celu poszukiwania pracy wzrastał odsetek osób zatrudnionych w przemyśle. Wskaźnik ten dla sektora usługowego wykazywał powolniejszy trend rosnący. Na początku lat 70. XX w. udział osób utrzymujących się z przemysłu przekroczył odsetek osób utrzymujących się

z rolnictwa, który bardzo dynamicznie, wraz z upływem czasu, zmniejszał się. W drugiej połowie lat 70. XX w. oraz w pierwszej połowie lat 80. XX w. odsetek osób zatrudnionych w przemyśle osiągnął maksimum (niemal 38%). Od tego momentu zaczął wykazywać tendencję malejącą. Z kolei dynamika spadku udziału osób zatrudnionych w sektorze rolniczym zmniejszyła się.

Faza postindustrialna

Upadek systemu komunistycznego w Polsce wywołał szereg zmian gospodarczych, które w konsekwencji doprowadziły do drastycznych zmian w strukturze zatrudnienia ludności. Upadek państwowych gospodarstw rolnych, likwidacja nierentownych zakładów, ich restrukturyzacja, a także wprowadzenie gospodarki wolnorynkowej spowodowały wzrost odsetka osób zatrudnionych w sektorze usługowym, który z końcem lat 80. XX w. przewyższył wskaźnik osób zatrudnionych w sektorze przemysłowym. Ostatni z nich (przy nieustannie wzrastającym odsetku zatrudnionych w usługach i zmniejszającym się odsetku zatrudnionych w rolnictwie) w XXI w. zaczął powoli, lecz systematycznie zwiększać się (m.in. na skutek inwestycji zagranicznych i powstawania nowych miejsc pracy w zakładach pracy).

6.3. Przestrzenne zróżnicowanie rynku pracy w Polsce

Regionalne zróżnicowanie struktury zatrudnienia w Polsce w 2019 roku

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych BDL GUS, licencja: CC BY-SA 3.0.

Duży udział pracujących w sektorze I (rolniczym)

- Największy odsetek osób pracujących w I sektorze występuje w województwach Polski Wschodniej (głównie w woj. lubelskim, podlaskim, podkarpackim i świętokrzyskim). W 2019 roku w dwóch pierwszych regionach wynosił on ponad 20%. W pozostałych dwóch – nieco poniżej 20%. Obszar ten odznacza się silnymi tradycjami rolniczymi, dużym rozdrobnieniem gospodarstw rolnych, niskim poziomem uprzemysłowienia i urbanizacji. Ponadto w woj. lubelskim występują korzystne warunki przyrodnicze, głównie glebowe, dla rozwoju rolnictwa.

Duży udział pracujących w sektorze II (przemysłowym)

- Największy odsetek osób pracujących w II sektorze występuje na Śląsku (głównie w woj. śląskim, opolskim i dolnośląskim). W 2019 roku wynosił on tam 34–40%. Są to obszary najsilniej uprzemysłowione. Ponadto duże znaczenie mają tam gałęzie przemysłu ciężkiego (bazującego na występowaniu surowców mineralnych), które skupiają większą liczbę pracowników niż gałęzie przemysłu zaawansowanych technologii i bardziej zautomatyzowanego.
- Dostyć duży odsetek osób pracujących w II sektorze występuje także w woj. wielkopolskim i lubuskim (35–38%). W pierwszym z nich rozwinął się przemysł zaawansowanych technologii związany z korzystnymi warunkami inwestycyjnymi, natomiast drugie z nich cechuje się występowaniem niedużej liczby, ale dobrze funkcjonujących gałęzi przemysłu drzewno-papierniczego, mineralnego i elektromaszynowego.

Duży udział pracujących w sektorze III (usługowym)

- Bardzo dużym odsetkiem usług odznaczają się regiony wysoko rozwinięte gospodarczo, o wysokim poziomie urbanizacji i wysokim poziomie wykształcenia ludności, m.in. woj. dolnośląskie (powyżej 60%). Na tym tle wyróżniają się gminy aglomeracji wrocławskiej.
- Bardzo wysokimi odsetkami osób zatrudnionych w usługach odznaczają się regiony o dużym znaczeniu usług turystycznych, głównie regiony nadmorskie i górskie: woj. zachodniopomorskie, pomorskie i małopolskie.
- Wysoki poziom rozwoju gospodarczego, duże skupisko ludności, a także funkcja stołeczna Warszawy zdecydowały o tym, że najwyższy odsetek osób zatrudnionych w usługach występuje w woj. mazowieckim (68%). W regionie tym jest relatywnie niskie zatrudnienie w przemyśle (23%) ze względu na rozwój przemysłu high-tech i dużą automatyzację produkcji, a także podejmowanie pracy przez wykwalifikowaną kadrę pracowniczą w uczelniach współpracujących z ośrodkami przemysłowymi.
- Najwyższe odsetki zatrudnionych w usługach występują w woj. mazowieckim i wielkopolskim i są determinowane przez niskie bezrobocie w dużych aglomeracjach, szczególnie warszawskiej i poznańskiej. Natomiast najniższe odsetki osób

zatrudnionych w usługach występują na północy i zachodzie kraju, wynikają z bezrobocia, szczególnie na obszarach wiejskich (jego przyczyną jest likwidacja PGR-ów).

6.4. Bezrobocie w Polsce

Bezrobocie jest efektem braku równowagi między [podażą pracy](#) a [popytem na pracę](#) w danym miejscu. Jest jednym z najważniejszych problemów społecznych i gospodarczych w Polsce. Oprócz bezrobocia jawnego, rejestrowanego przez odpowiednie instytucje, istnieje także [bezrobocie ukryte](#), bardzo często w sektorze rolniczym. Dlatego też podczas interpretacji danych dotyczących tego zjawiska należy zachować ostrożność.

W statystykach międzynarodowych **stopę bezrobocia** definiuje się jako stosunek liczby bezrobotnych do liczby aktywnych zawodowo.

- W 2019 roku **stopa bezrobocia** w Polsce wynosiła 3,3%. Była ona najniższa w całym analizowanym okresie (od początku XXI w.). W okresie PRL każdy obywatel miał zagwarantowane konstytucyjnie miejsce pracy. Doszło wówczas do przerostu zatrudnienia.
- W wyniku transformacji ustrojowej wielu ludzi straciło miejsca pracy. Największą stopę bezrobocia odnotowano w latach 2002–2004. Wynosiła ona wówczas około 20%.
- W następnych latach jego wartość zaczęła się zmniejszać, m.in. w wyniku poprawy stanu gospodarki i emigracji zarobkowych, aż do czasu światowego kryzysu gospodarczego w 2008 roku. Od tego momentu wskaźnik ten zaczął rosnąć, jednak w szczytowym momencie wynosił jedynie nieco ponad 10%.
- Od 2013 roku odnotowuje się systematyczny jego spadek oraz porównywalne wartości, zarówno wśród kobiet, jak i wśród mężczyzn.
- Polska na tle Europy odznacza się obecnie **jedną z najniższych wartości stopy bezrobocia**. W 2019 roku (według danych Banku Światowego) mniejszymi wartościami charakteryzowały się jedynie Niemcy, Czechy i Islandia. Przyjmuje się, że stopa bezrobocia poniżej 4% oznacza małe bezrobocie. Polska zatem należy do grupy krajów o niskim bezrobociu.
- Głównymi **przyczynami** obecnego bezrobocia w Polsce są: niedostosowanie kwalifikacji pracowników do wymagań pracodawców, wysoki stopień automatyzacji i mechanizacji produkcji, zmiany zapotrzebowania na towary i usługi.

Więcej na temat struktury zatrudnienia i bezrobocia w Polsce przeczytasz w materiałach: „[Aktywność zawodowa i bezrobocie w Polsce na tle innych krajów europejskich](#)”, „[Struktura zatrudnienia w Polsce i jej uwarunkowania](#)”, „[Regionalne zróżnicowanie rynku pracy w Polsce](#)”, „[Rodzaje bezrobocia w Polsce – dynamika zmian](#)” oraz „[Przyczyny i skutki bezrobocia w Polsce](#)”.

Słownik

bezrobocie ukryte (utajone)

bezrobocie nieobjęte statystyką; występuje w postaci nadzatrudnienia (typowe w gospodarce socjalistycznej), przeludnienia agrarnego (typowe dla krajów słabo rozwiniętych) lub bezrobocia wśród ludzi, którzy zrezygnowali z poszukiwania pracy z powodu beznadziejności swoich usiłowań (typowe dla krajów rozwiniętych)

Źródło: [Encyklopedia PWN](#)

подаж працы

liczba osób, które są aktywne zawodowo (siła robocza)

popyt na pracę

liczba osób, jaką pracodawcy są gotowi zatrudnić w zamian za określone wynagrodzenie

wskaźnik fizjologicznej gęstości zaludnienia

określa, ilu mieszkańców danego obszaru przypada na powierzchnię gruntów ornych; podaje się go w osobach na hektar gruntów ornych; wskaźnik obrazuje możliwość wyżywienia ludności danego obszaru; średnio na świecie wynosi on około 5,3 os./ha, a w Polsce – około 2,8 os./ha

Grafika interaktywna

Polecenie 1

Korzystając z danych GUS (np. Banku Danych Lokalnych), zgromadź dane potrzebne do analizy wybranych procesów demograficznych w jednym z województw Polski. Sporządź odpowiednie wykresy i mapy. Wyniki swojej pracy przedstaw w formie pisemnej. Wyjaśnij przyczyny zbadanych procesów. W tym celu skorzystaj z treści zawartych w e-materiale.

Kliknij, aby uruchomić w trybie pełnoekranowym.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Uzupełnij zdania, wybierając spośród wyrażeń podanych poniżej.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Większą gęstością zaludnienia odznacza się województwo , czyli województwo . Czynnikiem, które wpłynęły na to zjawisko, są . Natomiast mniejszą gęstością zaludnienia odznacza się województwo , czyli województwo . Czynnikiem, które wpłynęły na wielkość zaludnienia tego regionu, są .

występowanie bogatych zasobów surowców mineralnych oraz rozwój przemysłu, który spow

występowanie żyznych gleb, m.in. czarnoziemów oraz tradycja rolniczego gospodarowania

opolskie

śląskie

A

B

podlaskie

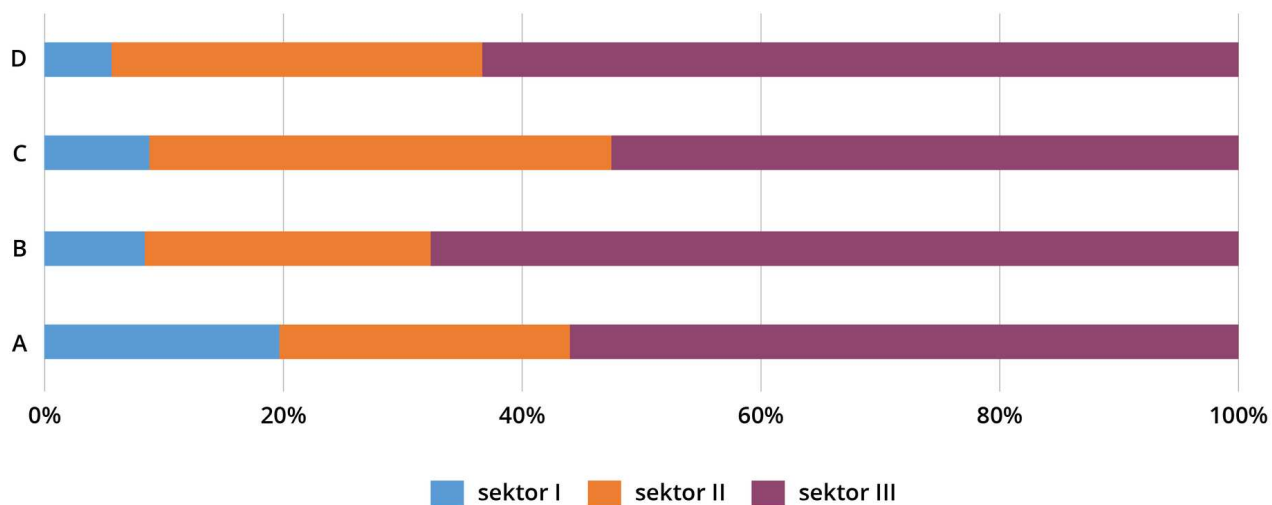
nieprzyjające osadnictwu warunki naturalne, m.in. duże obszary torfowisk i bagien oraz niski

lubuskie

Ćwiczenie 2

Połącz w pary nazwy województw ze strukturą zatrudnienia według sektorów gospodarki.

Struktura zatrudnienia według sektorów gospodarki w wybranych województwach w 2019 r.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych BDL GUS, licencja: CC BY-SA 3.0.

B

województwo mazowieckie

C

województwo opolskie

A

województwo lubelskie

D

województwo pomorskie

Ćwiczenie 3

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

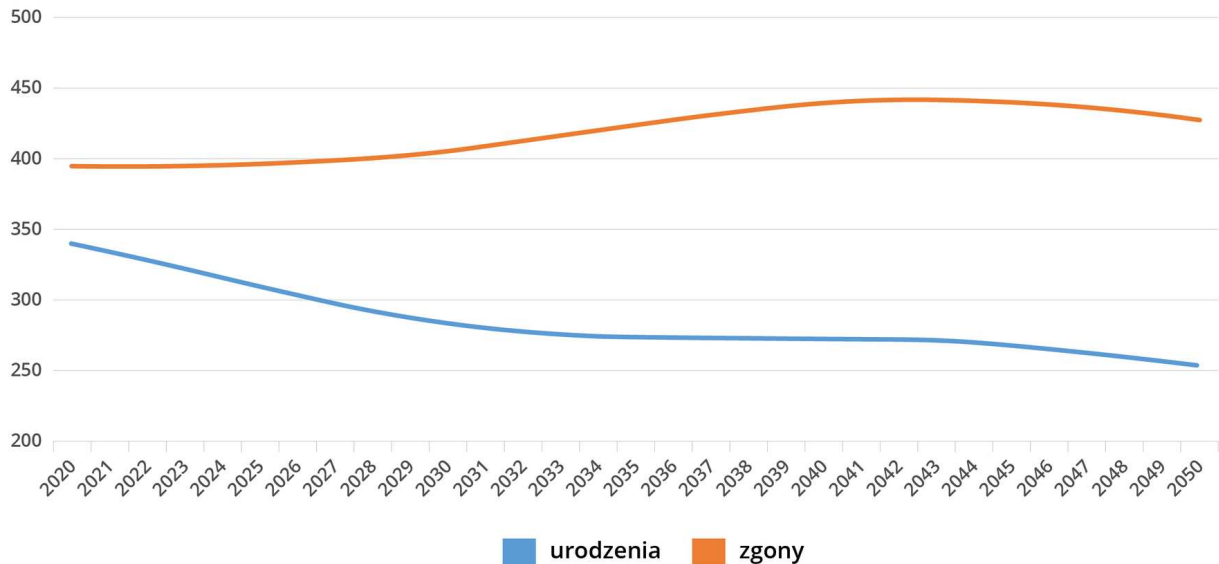
Oceń poprawność poniższych stwierdzeń, korzystając z zamieszczonej wyżej piramidy płci i wieku ludności Polski w 2018 r.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Kobiety żyją dłużej niż mężczyźni, co widoczne jest w znacznej przewadze liczby kobiet nad liczbą mężczyzn w starszych grupach wiekowych.	☐	☐
Najliczniejszą grupą wiekową jest ludność urodzona w latach 1980–1985.	☐	☐
W grupie wiekowej 15–19 lat występuje większy współczynnik feminizacji niż w grupie wiekowej 55–59 lat.	☐	☐
Powyższa piramida ludności jest charakterystyczna dla społeczeństwa młodego.	☐	☐
Liczba ludności w wieku 70–74 lata wynosi około 750 tysięcy.	☐	☐

Ćwiczenie 5

Przeanalizuj poniższy wykres, a następnie zapisz trzy konsekwencje społeczne lub gospodarcze prognozowanych zmian demograficznych w Polsce.

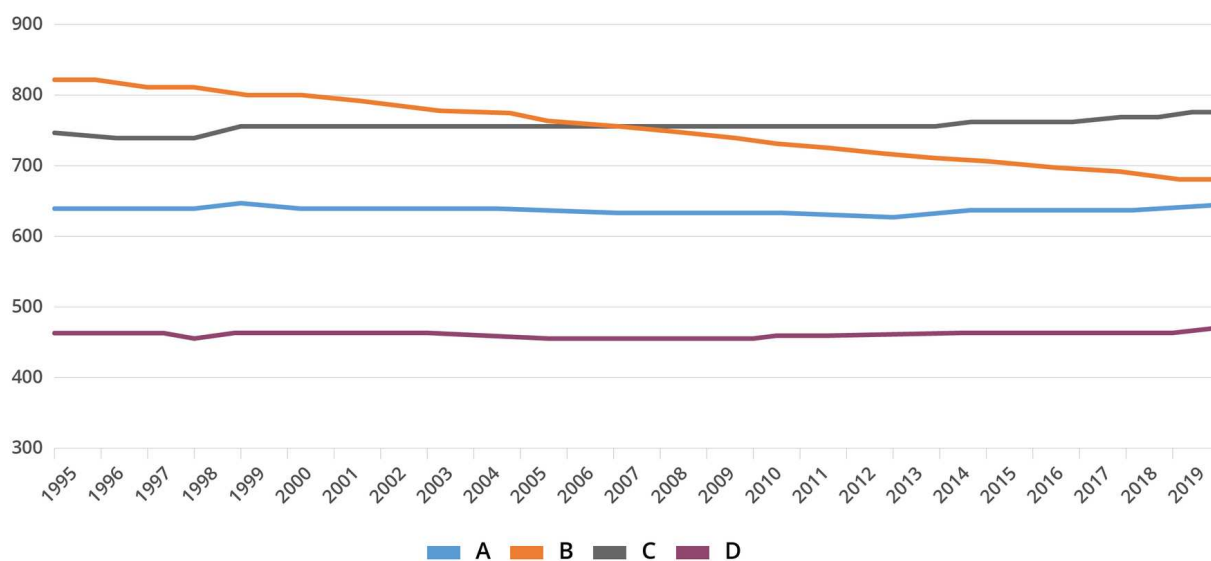
Prognoza wybranych elementów ruchu naturalnego w Polsce w latach 2020–2050

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie demografia.stat.gov.pl, licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 6

Przeanalizuj poniższy wykres, a następnie uzupełnij tabelę.

Zmiany liczby ludności wybranych miast w Polsce w latach 1995–2019

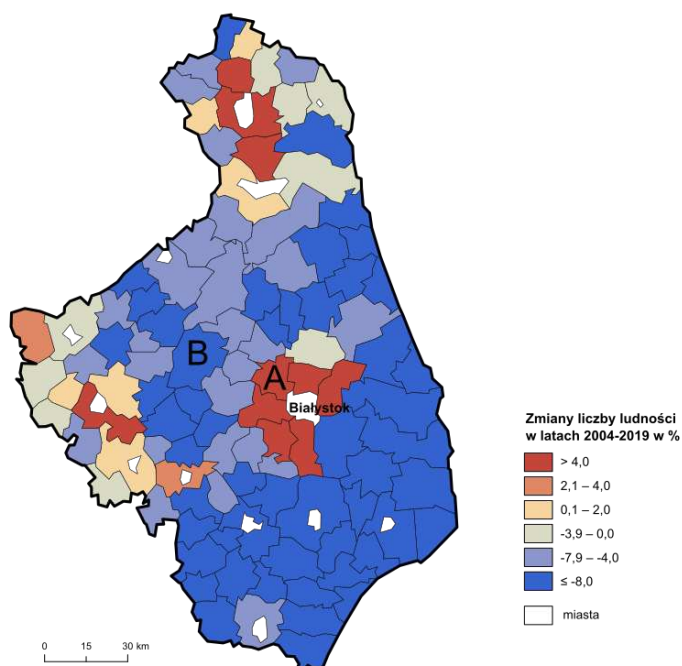
Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych BDL GUS, licencja: CC BY-SA 3.0.

A, B, C, D, Warszawa, Ciechanów, Toruń

Litera na wykresie	Nazwa miasta
A	
B	
C	
D	

Przyporządkuj poniższe stwierdzenia do poszczególnych gmin: A i B.

Zmiany liczby ludności na obszarach wiejskich województwa podlaskiego w latach 2004–2019

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych BDL GUS, licencja: CC BY-SA 3.0.

Gmina A

spadek roli funkcji rolniczej

ujemne saldo migracji

wzrost liczby ludności

Gmina B

spadek odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym

wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym

wzrost odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym

spadek odsetka osób w wieku poprodukcyjnym

dodatnie saldo migracji

wzrost wartości wskaźnika
maskulinizacji

spadek liczby ludności

Ćwiczenie 8

Przeanalizuj poniższy wykres oraz mapę z poprzedniego zadania, a następnie wymień trzy problemy społeczne lub gospodarcze wynikające ze zróżnicowania współczynnika feminizacji w różnych grupach wiekowych ludności w województwie podlaskim.

wartości : Współczynnik feminizacji w województwie podlaskim w 2019 r.

ogółem : 105.2

grupa_wiekowa_25–29 : 93.5

grupa_wiekowa_65–69 : 119.4

Źródło danych: BDL GUS

Dla nauczyciela

SCENARIUSZ LEKCJI

Imię i nazwisko autora: Kamil Kaliński

Przedmiot: geografia

Temat zajęć: Rozmieszczenie ludności i struktura demograficzna Polski, migracje, urbanizacja – powtórzenie

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum/technikum, zakres podstawowy, klasa III

Podstawa programowa

XV. Społeczeństwo i gospodarka Polski: rozmieszczenie ludności i struktura demograficzna, saldo migracji, struktura zatrudnienia i bezrobocie, urbanizacja i sieć osadnicza, warunki rozwoju rolnictwa, restrukturyzacja przemysłu, sieć transportowa, atrakcyjność turystyczna.

Uczeń:

- 1) formułuje twierdzenia o prawidłowościach w zakresie rozmieszczenia ludności i wyjaśnia przyczyny jego zróżnicowania;
- 2) analizuje strukturę demograficzną ludności Polski na podstawie danych liczbowych oraz piramidy wieku i płci;
- 3) analizuje, na podstawie źródeł informacji geograficznej, zmiany liczby ludności, przyrostu naturalnego i rzeczywistego ludności Polski oraz prognozuje skutki współczesnych przemian demograficznych w Polsce dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju;
- 4) analizuje przestrzenne zróżnicowanie salda migracji w Polsce, podaje przyczyny migracji wewnętrznych i zewnętrznych, główne kierunki emigracji Polaków oraz przedstawia sytuację migracyjną w swoim regionie;
- 5) wyjaśnia zmiany w strukturze zatrudnienia, podaje przyczyny bezrobocia i analizuje przestrzenne zróżnicowanie rynku pracy w Polsce;
- 6) wyjaśnia zmiany procesów urbanizacyjnych i osadnictwa wiejskiego w Polsce, wiążąc je z przemianami społecznymi i gospodarczymi.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,

- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne

Uczeń:

- formułuje twierdzenia o prawidłowościach w zakresie rozmieszczenia ludności i wyjaśnia przyczyny jego zróżnicowania,
- analizuje strukturę demograficzną ludności Polski na podstawie danych liczbowych oraz piramidy wieku i płci,
- analizuje na podstawie źródeł informacji geograficznej zmiany liczby ludności, przyrostu naturalnego i rzeczywistego ludności Polski oraz prognozuje skutki współczesnych przemian demograficznych w Polsce dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju,
- analizuje przestrzenne zróżnicowanie salda migracji w Polsce, podaje przyczyny migracji wewnętrznych i zewnętrznych, główne kierunki emigracji Polaków oraz przedstawia sytuację migracyjną w swoim regionie,
- wyjaśnia zmiany w strukturze zatrudnienia, podaje przyczyny bezrobocia i analizuje przestrzenne zróżnicowanie rynku pracy w Polsce,
- wyjaśnia zmiany procesów urbanizacyjnych i osadnictwa wiejskiego w Polsce, wiążąc je z przemianami społecznymi i gospodarczymi.

Strategie nauczania: odwrócona klasa

Metody nauczania: dyskusja, praca z e-materiałem, referat/prezentacja multimedialna

Formy zajęć: praca indywidualna, praca w grupach, praca całego zespołu klasowego

Środki dydaktyczne: e-materiał, komputer, projektor multimedialny (lub tablety z dostępem do internetu), zeszyt przedmiotowy

Materiały pomocnicze

[Bank Danych Lokalnych GUS](#) (dostęp 2.04.2021).

[Dane GUS dotyczące ludności](#) (dostęp 2.04.2021).

PRZEBIEG LEKCJI

Kilka lekcji wcześniej nauczyciel dzieli uczniów na grupy i prosi o przygotowanie referatów lub prezentacji multimedialnych na temat wybranego zagadnienia realizującego cele wskazane powyżej dla wylosowanego województwa – polecenie do grafiki interaktywnej:

„Korzystając z danych GUS (np. Banku Danych Lokalnych), zgromadź dane potrzebne do analizy wybranych procesów demograficznych w jednym z województw Polski. Sporządź odpowiednie wykresy i mapy. Wyniki swojej pracy przedstaw w formie pisemnej. Wyjaśnij przyczyny zbadanych procesów. W tym celu skorzystaj z treści zawartych w e-materiale”. Uczniowie ustalają z nauczycielem: zakres tematyczny prezentacji (w zależności od ich preferencji, zainteresowań), szacunkowy czas jej trwania i źródła informacji – nauczyciel proponuje zapoznać się z e-materiałem powtórzeniowym i innymi e-materiałami opisującymi szczegółowo dane zagadnienia. Nauczyciel prosi także grupy o przygotowanie quizów podsumowujących z tego zakresu.

Faza wprowadzająca

- Czynności organizacyjne (powitanie, sprawdzenie stanu klasy).
- Sprawdzenie ewentualnego zadania domowego.
- Dialog z uczniami mający na celu podsumowanie ostatniej lekcji.
- Przedstawienie celów lekcji.

Faza realizacyjna

- Uczniowie przedstawiają swoje referaty/prezentacje. Po każdym wystąpieniu następuje klasowa dyskusja. Uczniowie porównują wyniki dla różnych województw i wyjaśniają przyczyny ich zróżnicowania. Posiłkują się treściami zawartymi w e-materiale. Nauczyciel wyjaśnia wątpliwości uczniów.
- Uczniowie rozwiązują ćwiczenia interaktywne. Chętni prezentują swoje odpowiedzi na forum klasy. Nauczyciel czuwa nad poprawnością wykonania zadania.

Faza podsumowująca

- Uczniowie grają w podsumowujące quizy przygotowane przez poszczególne grupy.
- Nauczyciel nagradza aktywnych uczniów (również tych, którzy najlepiej rozwiązali quizy), ocenia pracę w grupach, referaty/prezentacje multimedialne i przypomina cele zajęć.
- Pożegnanie i zaproszenie na kolejną lekcję.

Praca domowa

- Praca pisemna dotycząca prognoz demograficznych dla wybranego województwa i ich skutków społeczno-gospodarczych.
- Opcjonalnie można także prosić o zapoznanie się z kolejnym tematem lekcji (w przypadku blended learning).

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania danego multimedium

Grafika interaktywna może posłużyć w fazie realizacyjnej oraz podsumowującej, a także po lekcji (w celu utrwalenia wiadomości) i przed lekcją (strategia odwróconej klasy). Może

także znaleźć swoje zastosowanie na lekcjach dotyczących urbanizacji i osadnictwa w Polsce (zakres podstawowy: VIII. 12, VIII. 13).